

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

**” Towards a Visual Culture ” dan
Yararlanılarak Geliştirilen**

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İÇİN TELEVİZYON İLE BİR OKUMA ÖĞRETİM MODELİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMRA TETİK /

Eskişehir, 1987

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
TELEVİZYON VE ÇOCUK	5
A. TELEVİZYON KARŞISINDA ÇOCUĞUN KONUMU . . .	5
1. ÇOCUK-TELEVİZYON İLİŞKİSİ	5
a. Çocuğun Tanımı	5
b. Çocuk Yetişkinden Farklıdır.	7
c. Televizyon Çocuğun Yaşamına Giriyor.	10
d. Televizyon Çocukları Etkiler	11
e. Televizyon Çocuğun Diğer Faaliyetlerini Etkilememelidir.	16
2. ÇOCUĞUN GELİŞİMİ VE TELEVİZYON.	17
a. 2-3 Yaş.	17
b. 4-6 Yaş.	20
c. 7-9 Yaş.	25
d. 10-12 Yaş.	25
3. ÇOCUĞUN OKUMAYA YÖNELİK GÖRME VE ANLAMA ÖZELLİKLERİ	26

ad. Ana Dilin Bazı Görünümleri . . .	62
ae. Sayıların Bazı Görünümleri Üzerine Bir Çalışma.	65
af. Öykü, Bulmaca, Oyun.	66
b. Dikey Program Hazırlama.	66
ba. Televizyonla Okuma Öğretimi. . .	67

III. BÖLÜM

"TOWARDS A VISUAL CULTURE"DEN YARARLANILARAK GELİŞTİRİLEN OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İÇİN TELEVİZYON İLE BİR OKUMA ÖĞRETİMİ MODELİ. . .	79
A. GİRİŞ.	79
B. MODELİN GENEL AMAÇLARI	81
C. KONULAR.	82
D. YÖNTEMLER.	83
E. YAYIN KUŞAĞI, PERİYODU, SÜRESİ	86
F. YAPIM ÖZELLİKLERİ.	88
G. PROGRAM YAPISI	92
1. JENERİK	92
2. ŞEKİLLER.	93
3. SAYILAR	95
4. HARF-HECE-KELİME-CÜMLE.	97
5. KAVRAMLAR	104
a. Cümleler-Öyküler	104

6. YARIŞMA VE FİNAL.	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.	113

GİRİŞ

Televizyona ilişkin araştırmalar, yayınlar ve kitaplar incelendiğinde "etkileri" konusunun ağırlıklı olarak ele alındığı dikkati çeker. Televizyon; yayınlarıyla izleyiciye neler yapmaktadır; neleri, nasıl değiştirmektedir; etkiler, insanlara ve yaşamlarına nasıl yansıyor?

Yaratıcı televizyon programcılığı zor bir iştir. Farklı olmak, özgün olmak, etkili olmak ve en önemlisi yararlı olmak programcılarının hedefidir.

Başarılı programlardan esinlenmekten çok, kalıplarını, formüllerini taklit etmek sık başvurulmuş bir yoldur. Bu tür bir uyarılama yayın kuşağını doldurmaktan öteye geçemez. Özgün program modeli geliştirmek ve uygulamak uzun, yorucu organizasyonları ve deneyleri gerektiren çalışmalardır.

Dünyadaki TV yayın kuruluşları, başarılı projeler geliştirir, programlaştırır ve diğer ülke TV kuruluşlarına satarlar. Bu projelerin başarı kaynağı nedir? Programların ön hazırlık ve araştırmaları nasıl yapılıyor? Çalışma gruplarına kimler katılıyor ve ne gibi

görevler üstleniyorlar? Bu programlardan yola çıkarak genel bazı kurallara ulaşmak mümkün müdür? Diğer bir deyişle, başarılı bir TV programı nasıl üretilir?

Öğretim kurumlarında okul öncesi dönem nüfusunun pek azına eğitim verilebiliyor. Bu dönem çocuklarına yönelik nitelikli basılı malzemeler de sınırlı. Oysa televizyon genelde herkese ulaşıyor ve ülkemizde izlenme oranı yüksek.

Okul öncesi dönem, ülkemiz TV yayıncılığında, ayrı bir hedef kitle olarak değerlendirilmiyor, çoğu kez. Çocuklar için ayrılan kuşaklar, genel bir tavırla hazırlanıyor.

Çocuklar için bir TV programı geliştirirken her şeyden önce onları tanımak; nasıl gelişiyorlar, TV'yi nasıl seyrediyorlar, ne kadar ve nasıl anlıyorlar konularını gözden geçirmek, dünyalarına giren kapıyı aralamak gerekiyordu. I. Bölümde bunu yapmaya çalıştım.

"The Electric Company" ve "sesame Street" televizyonla eğitimde örnek başarılı programlardır. Bu projelerin oluşumu, aşamaları, hedefleri ve izledikleri yollar da I. Bölümün konusunu oluşturuyor.

Caleb Gattegno "Towards A Visual Culture" da görsel eğitim için ilginç ipuçları veriyor. Yatay ve dikey program hazırlamaya ilişkin somut önerileri,

Caleb Gattegno ve yöntemi II. Bölüm'ün temel konusu.

III. Bölüm'de yer alan model denemesinde Caleb Gattegno'nun yöntem ve önerilerinden yararlanıldı. Bununla birlikte model, genel olarak özgün nitelikler taşımaktadır.

Model uygulanmaya hazır biçime getirilmemiştir. Bölüm ayrıntılarında ele alındığı gibi, uygulamaya hazır proje ve programların hazırlanışında uzman gruplar ve farklı aşamalar yer alır.

Bu model, okumaya hazırlık ve TV ile okuma öğretimi konulu program üretimine öncülük edebilir.

TV ile okuma öğretimi modeli okul öncesi dönemle sınırlıdır.

Çalışmanın ilk iki bölümü kaynak taramasına dayalıdır. TV çocuk programlarının hazırlama yöntem ve tekniklerine ilişkin, çocuğun TV karşısındaki konumunu ele alan Türkçe kaynak yok denecek kadar azdır. Ülkemizde özgün çocuk TV programlarının azlığına bir neden de belki budur.

Çocuk programlarının hazırlanmasında başvuru kaynağı olacak çalışmanın bu yönü, daha da önemlidir.

Caleb Gattegno'nun "Towards A Visual Culture"ının geliştireceğim modele kaynak olabileceği fikrini tez

danışmanım Sayın Doç.Dr. Kezban Güleriyüz verdi. Bu ilginç kaynağı yararlı olacağı düşüncesiyle aktarmaya ve tanıtmaya çalıştım.

Tez çalışmalarına başladığım günlerde, konuyla ilgili Türkçe kaynak eksikliğini hissetmiştim. Çalışmamın bu anlamda yararlı olmasını ve öneri model olarak, özgün program geliştirme çabalarına öncülük etmesini diliyorum.

I. BÖLÜM

TELEVİZYON VE ÇOCUK

A. TELEVİZYON KARŞISINDA ÇOCUĞUN KONUMU

1. ÇOCUK-TELEVİZYON İLİŞKİSİ

a. Çocuğun Tanımı

"Çocuğun yetişkinden farklı bir birey olarak ele alınması uygarlık tarihinde çok yakın bir geçmişe dayanır. Toplumda çocuğun yeri, uygarlığın önemli bir belirtisidir. Çocukların toplumunda ayrı bir yer edinmesine yol açan önemli gelişme psikoloji gibi bilimsel inceleme alanlarının gelişmesi ile olmuştur. Bu konuda çalışan bazı eğitimcilerin, psikiyatristlerin, psikologların çalışmaları, çocuğun kendine özgü bir dünyası olduğunu, çocuğun çevresini ve gerçeği algılamak ve değerlendirmekte yetişkinden çok farklı duygusal ve bilişsel yaklaşımlar kullandığını göstermiştir"(1).

(1) Gündüz VASSAF, "Çocuklar ve Sanat Tanınmadan Sömürü", Varlık Dergisi, Nisan 1984, S.919, s.19.

Çocukların kendilerini ve çevrelerini algılama biçimleri çocukluk çağı içinde dönem dönem ayrışır. İsviçreli psikolog Jean Piaget'in kuram ve gözlemleri bu açıdan çok önemlidir. Örneğin, 2-7 yaş arasındaki çocuklar, güneş ve ayın hareket etmeleri nedeniyle, bunların canlı olduklarını düşünürler. Ancak bisiklet itilerek hareket etmesi, ateş başkaları tarafından yakılması nedeniyle canlı değildir. Yine, küçük yaşlardaki çocuklar hayvanların da aynı insanlar gibi duyguları olduğunu düşünür.

Bu aşamada şöyle bir soru aklımıza gelebilir: Çocuk nedir? Böyle bir soru EBU'nun 1978 yılında yaptığı bir konferansta da ortaya atılmış. İsveç Radyosu'nu temsilen konferansa katılan Ulla Fornaeus böyle bir sorunun tartışılmasını uygun bulmuyor. Milyonlarca çocuk olduğunu, hepsinin birbirinden değişik olduğunu belirtiyor. Bunun yanında "The Children Broadcast Institute of Canada" çocuğa ilişkin kendisine özgü bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımlamaya göre: Çocuk, bir adamdan çok farklı bir şeydir. Güzelliğe inanmaktadır, inançları vardır. O balkabaklarını araba ve fareleri at, zayıfı güçlü yapabilmektedir ve hiç bir şeyi bir şeye dönüştürebilmektedir(1).

(1) Programmes Television for Children Under Seven, Sixth EBU Workshop for Producers and Rirectors of Television Programmes for Children, Switzerland: 1978.

b. Çocuk Yetişkinden Farklıdır

Çocuğun tanımı yapılsın, yapılmasın veya yapılmaya çalışılsın, önemli olan çocukların farklılığının kabul edilmiş olmasıdır. Bu anlayış çocuklara yönelik etkinlikte bulunan, bulunacak olan kişilerin, ekiplerin, kurumların çocuğun özelliklerini gözönünde bulundurarak işlevlerini yerine getirmelerini sağlayabilecektir.

"Çocuğun yetişkinlerden farklı özelliklerini dört noktada toplayabiliriz:

- i. Çocuğun bedensel özellikleri,
- ii. Çocuğun duygusal özellikleri,
- iii. Çocuğun düşünsel özellikleri,
- iv. Çocuğun düş gücünün özellikleri.

i. Çocuğun bedensel özellikleri: Çocuk çok hızlı bir bedensel değişmeyi, büyümeyi çok kısa zamanda gerçekleştiren bir varlıktır... Bu gelişme çocukta çok büyük bir hareket gereksinmesine neden olur....

ii. Çocuğun duygusal özellikleri: Çocuğun duygusal özelliklerinin başında sevgiye duyduğu gereksinme gelir. Çok kısa süren çok şiddetli duyguların etkisinde kalır. Çabuk değişen duyguları, derin nefretlerden, büyük sevgilere, düşmanlıklardan dostluklara kolayca geçebilir. Çabuk etkilenen, çabuk değişen, aklın denetiminden uzak bir duygusal yapısı vardır çocuğun. Denilebilir ki çocuk duygularıyla düşünür, duygularıyla davranır.... Duyguları çok dayanıklı,

çok kalıcı dostluk ve sevgilere yol açar ve çabuk işlenebilir aynı zamanda.

iii. Çocuğun düşünsel özellikleri: ... Çocuk genellikle ayrıntı görür, tümü yakalayamaz. Otomobille giderken genel manzarayı görmez, otomobilin içindeki bir küçük döşeme yırtığını görür. Ormanı değil ormandaki küçük bir kozalağı görür, yüzü anımsamaz, yüzdeki küçük bir ben ya da leke ile ilgilenir. İlgileri, gözlemleri, çağrışımları ayrıntılara dayandığı için neden-sonuç ilişkileri de farklı olur. Kozalaklı orman güzeldir, yüzünde ben olan insanlar çok güler, döşemesi yırtık otomobiller hızlı gidemez gibi genellemeler çocuğun hep ayrıntı ile gözleme ve genelleme yapmasıyla açıklanabilir.

Çocuğun benzetmelerle düşünme özelliği de bize garip gelen sorular sormasına neden olur. Çoğu kez bu sorulara geçerli yanıt vermek olanağı yoktur. "Tavşanlar da yumuşak tüylü kediler de, öyleyse neden kediler havuç yemiyor?"

Çocuk çağrışımlarla, somut görüntülerle ilişki kurarak düşünür çoğu kez. Annesi ile çocuk parklarının ne zaman açılacağını tartışan bir çocuk şöyle demişti soğuk bir Mart gününde: "Hayır anne, bahar geldi, çocuk parkı açılacak, çünkü her yer balon kokuyor".

iv. Çocuğun düş gücünün özellikleri: Çocuğun düş gücü sınır tanımaz... Masala yatkın, fantazi ile beslenen bu düş gücü çocuğun yetişkinden daha renkli, daha ilginç bir seyirci olmasını sağlar... Çocuğun bu sınır tanımaz düş gücü oyuna rahatça katılan bir seyirci olmasını

sağlar. "Sanki sahiciymiş gibi" düşüncesini çok kolay benimser çocuk. Çocuk için oyun bazen yaşamdan daha gerçektir. Oyun oynamağa dalmış beş yaşındaki bir kız çocuğu oyun arkadaşına şöyle diyordu: "Mahsusuktan ben kızmışım, beş yaşındaymışız"...(1)

1971 yılı Kasım ayında Boston'da Advertising Club'da verilen konferansta, Boston Üniversitesi Gelişimsel Psikoloji Doktora Programı Yöneticisi ve Psikoloji profesörü Dr. Freda Rebelsky, küçükleri(1-8 yaş), büyüklerden ayıran düzenleyici prensipleri anahatlarıyla şöyle belirtmiş(2):

i. Çocuklar dili büyüklerden farklı kullanırlar. Büyüklerin kullandıkları aynı kelimeleri kullanabilirler, fakat onların kelimelerle ilgili duyguları ve anlayışları farklıdır.

ii. Çocuklar dili büyüklerden daha az esneklikte kullanırlar. Bir şeyi bir yolla anlattıktan sonra onu bir başka yolla izah etmeleri çok zordur. Reklamaları

(1) A. Ülker KÖKSAL, "Çocuk Oyunu Yazarlığı", TRT Çocuk Yayınları Semineri. TRT Genel Müdür Program Yardımcılığı, Program Planlama Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 8, Ankara: 1980, s.268-269.

(2) Evelyn KAYE, The ACT Guide to Children's Television. Revised Edition, Boston: Beacon Press, 1979.

harfi harfine izah etme eğilimlerini bu açıklayabilir. Örneğin, bir anne küçük oğlunu diş fırçasıyla masayı temizlerken görmüş, nedenini sormuş, o da açıklamış: "Benim için çalışıyor, aynı şekilde masa için de çalışabilir."

iii. Çocuklar, düşüncelerini nakledemedikleri veya değişik çözümler denemedikleri veya kendilerinin nesnelere verdikleri kişisel anlamlardan kendilerini kurtaramadıkları için düzgün mantıksal bir biçimde düşümezler. Çocuklar gerçeği ve düşü kolayca birbirinden ayıramazlar.

iv. Çocuğa göre, dünyadaki nesnelere bile sabit, değişmez değildir. Kolsuz bir bebek, kollu bir bebeğin aynısı değildir.

v. Çocuklar, "iyi" nedir, "kötü" nedir, bunu çıkartabilmek için büyüklere dikkatle bakarlar. Çocuklarla ilgili araştırmacılar tekrar tekrar şunu söylerler: Çocuklar yetişkinlerin ne söylediği ve ne yaptığı ile ilgilenirler, hatta bir daha belki hiç göremeyecekleri yabancı yetişkinlerle bile.

c. Televizyon Çocuğun Yaşamına Giriyor

Bir bebekte, özellikle annesinin olumlu ve olumsuz davranışları yaşam boyu kalıcı izler bırakabilir. Bu başlangıç sürer ve herşeyden etkilenecek bebek büyür.

Doğumundan itibaren yaşamında televizyon vardır ve kendisine yönelik olan ve olmayan tüm programlarla karşı karşıyadır. Yani, hep kendisine yönelik şeylerin etkisi altında kalmaz. Hatta çok defa büyüklerin dünyasındaki objeler, ilerki yıllarda kendini gösteren etkiler yapar.

1950'lerden itibaren televizyon yaşamda artık yerini almıştır. Bugün, çocukların yaşamı elektriksiz, arabasız, uzaysız ve televizyonsuz düşünülemez.

d. Televizyon Çocukları Etkiler

Televizyonun önde gelen işlevleri arasında; eğlendirici ve öğretici nitelikleri sayılabilir. Ayrıca televizyon bireylerin kendilerini tanıyabilmelerine, kişiliklerini geliştirebilmelerine ortam hazırlar. "Televizyonun tüm gücünden yararlanılmadığı kanısı yaygındır; nitekim, aracın, özellikle gelişmekteki ülkelerde olası kullanılışları konusunda, destekleyicileri, savunucuları büyük umutlar içindedirler. Ütopik düşlerle, karmaşık toplum, eğitim ve ekonomi sorunlarının çözümlerini elektronik tekniğin gelişmesinde görenler vardır. Ancak, gelişme ile kullanma eş değildir. Teknoloji oradadır, gizli güç oradadır(1).

(1) James D. HALLORAN, "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri", Televizyonun Etkileri, İstanbul Reklâm Yayınları: 28, 1979, s.8.

Televizyonun duygu, tutum ve dünya görüşü yaratmaktaki uzun süreli etkileri yeterince bilinmiyor. Fakat, sürekli ve etkili bir araç olan televizyonun bu konuda önemli bir etmen olduğunda görüş birliği vardır.

Televizyonun çocuklar üzerinde yetişkinlerden daha çok ve kalıcı etkisi vardır. Televizyon izlerken 12 yaşından küçük çocuklar için eğlenceyi eğitimden ayırmak zordur. Televizyon, çocuğun eğitiminde, ana-baba, okul, arkadaş kadar önemlidir.

Çocuklar televizyonda seyrettikleri her programdan birşeyler öğrenirler. Bilimsel programlardan, haber programlarından, değişik gösterilerden, komedilerden, eğitimsel dizilerden, macera dizilerinden. Genel bilgi ve sözcük dağarcığı yönünden, televizyon seyreden çocuklar seyretmeyenlerden daha ileri durumdadırlar.

Halloran'a göre televizyon çocukları daha çok yöneltilmedikleri, açıklığa kavuşturamadıkları, düzenden yoksun kaldıkları, kanıtını bulamadıkları alanlarda etkiler.

Düşünmeye ilişkin gelişimsel modelin kurucuları arasında yer alan önemli kuramcılardan Jean Piaget ise, televizyonun, çocukların bilgileri alma ve yorumlama yetenekleriyle ve televizyonda verilenleri almaya hazır oluşlarıyla bir anlam kazandığına inanıyor.

Televizyon görsel ve işitsel duylara yönelik etkili bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle olumlu etkileriyle birlikte, iyi değerlendirilmediği zaman olumsuz sonuçlara da neden olmaktadır.

/"Televizyonun çocuklar üzerine yaptığı olumsuz etkilerden bazıları televizyon programlarını izlemeye düşkünlükten, bazıları ise, programların çocuğun gelişme düzeyiyle uyuşmamasından ve çocuğun doğal olarak sahip olduğu özelliklerinden kaynaklanır."(1)

Çocuk yaş ve deneyim olarak kendi kendine karar vermede ehliyetsizdir. Kendine yönelik bir reklam programı izleyen çocuk, reklamı yapılan mala ihtiyacı vardır mıdır veya o markadaki malı mı kullanmalıdır, buna karar vermede yetkin değildir. Eleştirel düşünce henüz onda gelişmemiştir./

Daha büyük çocuklar eleştirel düşünmeye yönelmişlerdir. Fakat daha ayakkabı bağı ile sorunları olan okul öncesi çocuklardan aynı yetenekleri göstermelerini beklemek mantıksızdır.

Bu konuda bir annenin verdiği örnek ilginçtir. Bu anne çocuğunun televizyon izlemesiyle ilgilenen bir

(1) Doç.Dr. Kâmuran ÇİLENTİ, "Televizyon Programları ve Çocuk", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, TÖEF I. Yayıncılık Semineri'ne Sunulan Bildiri. Eskişehir: 28 Mayıs-1 Haziran 1980.

anne ve televizyonda reklamı yapılan bir mal hakkında çocuğuna bilgi veriyor. Reklamda gösterilen oyuncacđın dükkkandakilerin aynısı olmadığını, gösterilen parçaların oyuncakla birlikte verilmediğini ve çok çabuk kırılabilen bir oyuncak olduğunu belirtiyor. Çocuk onun söylediklerini bile aynen tekrarlıyor. Daha sonra tekrar ekrana dönüyor ve kendisine yaşđünü için bu oyuncaktan almasını istiyor. Ürün üzerinde bir yetişkine satış yaptığınızda, bu yetişkin reklamı yapılan markayı mallar arasında bulamadığında, bir başkasını alabilir. Fakat ürün üzerinde bir çocuğa satış yaptığınızda, eğer onu alamazsa kendini yerden yere atacak, tepinecek ve ağlıyacaktır. Bir büyükten bu tür bir tepki alınmaz(1).

Çocukların, içinde buldukları dönemlerin psikolojik özellikleri nedeniyle yayınlardan yetişkinlerden daha fazla etkilenmeleri doğaldır. Küçük çocukların televizyonda gördükleri şiddet ve diğer etkinlikleri taklit etmeleri mümkündür. Çocuk televizyonda gördüğu herhangi bir şeyi hemen taklit etmemiş olsa bile, onu hafızasına yerleştirebilir.

Halloran'a göre ise, şiddet kapsamlı yayınlar, çocuğun karakterine, yapısına bağlı olarak etkide

(1) KAYE, s.126-127.

bulunmaktadır. Eğer çocuk, ruhsal bakımdan dengesiz, huzursuz bir karakterde ise şiddet yayınları ile bu özellik daha da artmaktadır.

Bu söylenenler şiddet ve ölüm televizyonda hiç gösterilmez anlamına gelmez. Nitekim, şiddet ve ölüm yetişkin programlarında vazgeçilmez konular olarak yer almaktadır.

Televizyonun bir başka olumsuzluğu da aşırı televizyon izlemekten kaynaklanır. Çocuklar TV'deki heyecan uyandıran olaylara alıştıkları için gerçeklere karşı duyguları körleşebilir.

Bir kez daha vurgulamak gerekir ki, çocuğun televizyondan etkilenmesinde kişilik özellikleriyle, yakın çevre faktörlerinin rolü büyük olmaktadır. Çocuğun içinde yaşadığı aile, içinde yaşadığı çevre, içinde yaşadığı ortam önemlidir.

Televizyonun çocuğa etkisi izleme oranına göre de değişmektedir. İzleme oranı yaşa bağlı olarak, mevsime bağlı olarak, yılın hangi zamanı olduğuna bağlı olarak ve bunlarla ilgili faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Gece ve gündüz izleme durumu, yorgun olma durumu, açlık ve çeşitli faaliyetler de çocuğu etkileyecektir.

e. Televizyon Çocuğun Diğer Faaliyetlerini Etkilememelidir

Çocuk ile uğraşan kişiler birçok etkinliğin yerini televizyonun aldığını belirtmektedirler. Örneğin, 3 saat televizyon izleyen bir çocuk 3 saat başka şeyler yapmaktan yoksun kalmış demektir. Aslında çocukluk çağında denenmesi gereken çok şey vardır. Bunlar çocuğun oluşumunda etkilidir. Bu tür şeylerin daha sonra yaşanması olanaksızdır.

Televizyonda çocuklar için yapılan programların hepsi de iyi düzeyde olsa ve çocuk hepsini izlemiş olsa bile, onun için önemli olan bazı şeyleri yaşama fırsatını kaçırmış olacaktır: Arkadaşlarıyla oynama, kitap okuma, resim yapma, hayal kurma gibi. Örneğin, arkadaşlarıyla yeterince oynayamayan bir çocuk ilerde toplumsal ilişkiler kurmakta güçlük çekebilir. Oyun çocuğun en önemli öğrenme aracıdır. Bu nedenle oyun oynaması azaldığında çocuk onun olumlu sonuçlarından yoksun kalmış olacaktır. Aslında aşırıya kaçmayan bir izleme oynama zamanının azalmasına neden olmaz, belki oyunun doğasını etkileyebilir.

Çocuklar, caddede karşıdan karşıya geçme kuralları olduğunu, diş fırçalama kuralları olduğunu, tehlikeli maddeler yememekle ilgili kurallar olduğunu öğrenmekteler; aynı şekilde televizyonun da yaşamlarının

yalnızca bir boyutu olduğunu ve diğer etkinliklerini etkilememesi gerektiğini öğrenebilirler. Bu konuda çocuğa en yardımcı olacak kişiler anne babalardır.

2. ÇOCUĞUN GELİŞİMİ VE TELEVİZYON(1)

Çeşitli yaşlardaki çocukların televizyon izlemeleri üzerinde kısaca duralım:

a. 2-3 Yaş

Bu yaştaki çocuklar birtakım şeyleri yeni yeni keşfetmeye başlamışlardır. Bir şeyler öğrenmek amacıyla gözlerine kestirdikleri herşeyi karıştırırlar. Dil bile bunlar arasına girebilir. TV ile olan bağlantılarına gelince, televizyonu genellikle pek önemsemezler. Ailenin diğer bireyleri ne seyrediyorsa, onlar da onu seyredeler. Devamlı ilgi kuramazlar. Sık sık da bazı davranışları bu izlemeler sonucu kapabilirler.

(1) Bu başlık altındaki kısım, şu kaynaklardan yararlanarak hazırlanmıştır: Mariann Pezzella WINICK-Judith S. WEHRENBURG, Children and TV II, Washington: 1982, s.12-20; O.A. GÜRÜN, Çocuğumuzu Tanıyalım, İstanbul: İnkilâp Yayınevi, 1984, s.27-43; Doç.Dr. Kâmuran ÇİLENTİ, "Radyo ve Televizyonla Eğitim ve Çocuk", TRT Çocuk Yayınları Semineri, TRT Genel Müdür Program Yardımcılığı, Program Planlama Dairesi Başkanlığı, Yayın No.8, Ankara: 1980.

Çizgi filmler bu grubun en çok beğendiği programlardır. Aslında çizgi filmler tüm çocuklar arasında beğenilen program biçimi olarak kalmaktadır. Yarı soyut çizgi karakter, küçük çocuğun tüm görüntüyü alabilmesine ve görsel şekilleri odaklaştırmayı kolaylaştırarak basitleştirmesine olanak tanıyor.

Görüntüde hareket, yeni yürümeye başlayan çocuklar için çok çekicidir. Hareket çizgi filmde çözümsel bir elemandır. 2 yaşındaki çocuk bile görüntüdeki hareketi takip edebilir ve gözledikleriyle ilgili muhakeme edici yeteneklere başvurmaya başlayabilir.

Çizgi filmlerde tekrarlar önemlidir ve bilinen hareket tarzında davranan kahramanın güvenilirliği bu izleyicilere çekici gelir. Duygusal olarak çocuk, karakteri görerek ondan ne tür davranışlar beklediğini söyleyebilecektir. Çizgi filmler tüm bu yönleriyle çocuğu ekrana bağlar. Çizgi filmlerle ilgili bir yargıya varabilmek için, 2-3 yaş çocuğunun dil açısından ne kadar sınırlı olduğunu hatırlamamız gerekiyor. Şu gerçeği de hatırlamalıyız, öyküsü hareketle, sesle sürdürülen çizgi filmlerin çoğu bu yaş grubunun dikkate ilişkin ihtiyaçlarını karşılamada yararlı olmasıyla ağır basar. Gerçek ve fantezi bu yaş grubu için henüz bulanıktır. Büyükler tarafından hayal olduğu bilinen bir çok şey, bu yaş grubu çocuklarınca gerçek olarak kabul edilebilmektedir. Uyuşmazlıklar bu erken öğrenme

sürecinde özel bir rol oynar. Çizgi filmler bir bütün olarak uyuşmazlığa güvenmektedir. Uyuşmazlık, çocuk için gülünç olandan, saçma olandan asıl şeyi ayırmayı kolaylaştırır.

Bu yaşlarda çocukların televizyon izlemesinin kişilikle ilgili üç yönü şöyle sıralanabilir: Göndermeler ben merkezlidir; bir kişinin kendi öz deneyimleri karakterlerin davranışlarının ortaya çıkmasına sebep olur; bir eylemin ortaya çıkma nedeni gözlemlenir.

Bu bulgular Piaget'in sezgilerini destekler niteliktedir. Piaget öğrenmede kişinin sürekli kendisine göndermeler yaptığını söyler.

Aşağıdaki örnekler çeşitli televizyon programları seyreden bu yaş grubundaki çocuklardan alınmıştır:

"O çocuk neden 'aptal' sözcüğünü kullanıyor? Annem bu kelimenin hoş bir kelime olmadığını söyler hep."

"TV'ye telefon edip, şu oyundaki köpeğin bana verilmesini söyler misin?"

"Televizyonda kar yağıyor da, neden dışarıda yağmıyor?"

2-3 yaş grubu çocukları belli başlı televizyon karakterlerine diğerlerinden daha çok bağlanırlar ve görüntüdeki olaylara katılım gösterirler. Örneğin, aşağı düşerler, koşarlar, şarkı söylerler, kovalamaca oynarlar.

Bu yaş grubunun hedef alan programlarda beklenmedik sesler hoş değildir; bunlar çocuğu sarsar, şaşırtmak için kullanılmış olsa bile. Bu yaştaki çocuklar korkularını çok açık bir şekilde ifade edemezler. Beklenmedik anlarda yerlerinden fırlarlar veya bir başka yere gidebilirler. Bu davranışlar korkularının bir göstergesi olabilir. Bu yaştaki çocuklar tatmin edici sonlar istediklerini, buna ihtiyaçları olduğunu açıklamaktadırlar. Bu da korkularının açıkça bir göstergesi olabilir.

Çizgi filmlerin sevimliliği sonucu bir yaygınlığın olmasının nedeni de belki bu olabilir. Bir çizgi filmde çocuk 4 ile 7 dakika içersinde sorun durumunu kavrayabilmekte ve çözümünü görebilmektedir. Çocuklar çizgi filmlerdeki karakterlerin çok ayırdedici belirli özelliklerini hatırlayabildikleri gibi, adlarını da hatırlarlar. Zaten çizgi film kahramanlarının belirli eğilimleri vardır.

b. 4-6 Yaş

(Bu yaş grubu çocukları tüm faaliyetlere hazırdır. Kendi başına atlamaya, sıçramaya, kaymaya, bisiklet sürmeye eğilimlidir. Anne-baba otoritesinden, evden bir ölçüde uzaklaşma eğilimi vardır. Kardeşlerinin, yaşlılarının dediklerini can kulağıyla dinler, onları teklide yönelir. Superman veya tanıdığı diğer kahraman-

ların yerinde olmak ister. Piaget'e göre bu dönem sezgi yolu ile düşünme işlemlerinin olduğu bir dönemdir. Bu yaş grubu çocukları gerçeği test etmenin özel bir biçimiyle meşgul olurlar.

3 yaş grubu çocukları kendilerini bir kahramanın yerine koymazken, 5 yaş grubu çocukları büyük birisi olma rüyalarına başlamıştır; o bir gün Superman olacaktır, belki bir başkası. Onlar için televizyon, dünyada böyle birisi var diyen bir hatırlatıcıdır. Böylece çocuk çok yetenekli bulduğu anne-babasının yerine bu tip kahramanları koyar. 5 yaşındaki çocuk Superman'in sadece televizyonda olduğunu, gerçek olmadığını size söyleyecektir. Fakat bir kıyafet balosunda veya bir oyundaki rolde veya bir başka yerde Superman veya buna benzer başka kahramanlar onların ilk seçenekleri olur.

Bu yaş grubundaki çocuk, değişik yaş grubu çocuklarına ve kendisinden çok şey yapmasını isteyen yetişkinlere karşı koyabilecek güce sahip olmak zorundadır.

Televizyon 4-6 yaş grubu çocuklarının yaşamında çok etkin bir rol oynar, çünkü onlar basit bir muhakeme gücüyle yönetilmektedirler. Doğrudan karşılaştırmalar yapmaktadırlar. Karşılaştırdıkları da kendileri veya aileleridir. Bu yaş grubu için görmek, inanmak için güçlü bir temeldir.

Bu yaş grubunda kişilikle ilgili bazı özellikler şöyle sıralanabilir:

i. Göndermeler ben merkezlidir ve kahramanca şeylere yöneliktir, daha çok da oturmuş bir kahramanın özelliklerine.

ii. Kahramanlar belirli eğilim ve ayırddedici özellikleriyle hemen tanınabilir ve yaşamında önemli bir yer tutar.

iii. Televizyon izlemeleri kendi deneyimlerinin ortaya çıkmasına neden olur, televizyonda gördükleriyle, kendi yaşamında olanları karşılaştırır ve farklılıkları görür.

iv. Televizyon karakterleriyle ilişki kurmalarında bir doğallık vardır. Bu yaş grubu için aile durum komedileri çok önemli hale gelir, fakat çizgi filmler de tercihlerde önemli yer tutar. Ekrandaki karakterler arasındaki konuşmalara çocuk da eşlik eder. Onlar bu yaş grubu çocuğunun gerçek arkadaşları gibidir, bu yüzden onlarla konuşur.

v. Toplumsal olaylar televizyon karakterleriyle birlikte yaşanır. Televizyon karakterleri aracılığıyla, bir başkasının duygularını anlayabilme, kaygı ve korkularını duyma yaşanır.

vi. Çocuklar televizyondaki karakterlerin veya büyüklerinin, sözsöz ve sözsöz olmayan iletişimlerini aynen taklit etmeye çalışır. Bu daha çok doğrudan bir taklit etme biçiminde gerçekleşir. Televizyon karakterlerinden böylece yapma tavırlar elde edilmiş oluyor. Bu tavırlar ticari programlarda da geçerlidir.

/Bu yaş grubu için televizyondaki çizgi filmle-
rin halâ beğenilir olmasının nedenlerinden biri, ço-
cuklara hoşnutluktan doğan bir rahatlık vermesidir.
Bu rahatlık çocuğun ilişkilerine de yansıyor. Bazı kor-
kular, canlandırma karakterlere ait abartılmış, saçma
davranışlar izlendiğinde yokedilebiliyor. Yine, çocuk-
lar televizyonda izledikleri bazı programlarda büyük-
leri anlamsız, saçma davranışlar içinde görmektedirler
ve büyüklerin de birtakım aksayan, saçma yönleri ola-
bileceği gerçeği karşısında rahatlamaktadırlar.

/4-6 yaş grupları için çizgi film ve durum kome-
dileri oldukça anlaşılırdır. Kısa, canlı ve hareketli
iletilerden oluşan reklamlardan hoşlanırlar. Aynı şey-
lerin defalarca tekrarlanmasından usanmazlar.

/İzledikleri programlarda sorunlara çözüm ve
mutlu son beklerler. Sonuçlara ihtiyaç duyarlar. Karak-
terler sevilir veya sevilmez. Sevilen bir karakteri
kendi grubuna getirmeye yönelik bir eğilim vardır. Ör-
neğin, 12 yaşındaki birini televizyonda izleyen 5 yaşın-
daki bir çocuk onu 7-8 yaşlarında görür.

Yine çocuklar günün zamanlarını da program izlemelerine göre belirtebilirler.

5 yaşlarında iki çocuk arasında geçen bir konuşma bu konu için bir örnek olabilir:

"Dan: Saat 10.30'da doğmuşum.

Tom: Gündüz mü, gece mi?

Dan: Gece.

Tom: Bu çok kötü. En iyi programları kaçırmışsın. Ben gündüz doğdum her şeyi izleyebildim."

Piaget 4 yaşındaki çocuğun ciddi bir biçimde çevreye açıldığını gözlemlemiştir. 4-6 yaş grubu çocuğu çok karmaşık görüntüleri tam algılayamaz, büyük görüntüler henüz onların görüş açısında değildir. Programlardaki görüntüleri anlarlar, fakat programdaki öyküyü bütün olarak anlayamazlar.

Onların ne bildiklerini, ne bilmediklerini dilleri ortaya koyar. 5 yaşındaki çocuk, "en büyük", "en hızlı", "en iyi" gibi üstünlük tanımlamalarını kullanır. Henüz, "büyük", "daha büyük", "en büyük" gibi bir sıralamayı anlayamaz. Düşünmede tercih ettiği yol "en iyi", "en kötü" gibi ölçütlere dayanır.

c. 7-9 Yaş

(Bu çalışma 2-6 yaş arası çocukları kapsadığı için 7-9 ve 10-12 yaşlar üzerinde kısaca durulacaktır.)

7-9 yaş çocuklarının çizgi filmlerden hoşlanmaları sürer. Çizgi filmlerde biraz sonra ne olacağını bilmeleri kendilerine olan güvenlerini sağlamlaştırır. Bu yaşlarda çocuklar gördükleri şeylere hemen inanırlar. Bu nedenle bazı sorunlar gösterilmek yoluyla çocuğa sunulabilir.

Bu dönemde daha çok olumlu olarak nitelenebilecek gelişme çocuğun toplumsallaşmasıdır.

Filmlerdeki komik öğeler daha çok 7-9 yaş arasındaki çocukları eğlendirir, çünkü herşeyi şakacı bir biçimde ele alırlar. Komik öğeler ciddi konulara ilgiyi de arttırır. Sorunlara çözüm düşünmesini sağlar. Zıtlıkların kullanılması görüntüyü destekler.

d. 10-12 Yaş

Bu dönem sakinliği, güveni, üretimi tanımlar. Mantıksal düşünme bu yaşlarda çok önemli bir yer tutmaktadır. Sonuç olarak, çocuklar televizyonda izledikleri hareketlerle ilgili büyük mantıklaştırmalara varırlar.

Bu dönemde, çocuklara, televizyonun yaşamlarında oynadığı rolü anlamalarına yardımcı olmak önemlidir.

Televizyon izleme, bu yaş grubu çocuklarına bazı korkularla ilgili olarak geçici rahatlık sağlarken, çözümlenmemiş korkulara yeni korkular da ekleyebilmektedir.

3. ÇOCUĞUN OKUMAYA YÖNELİK GÖRME VE ANLAMA ÖZELLİKLERİ

Çocukların televizyonda gördüklerinin gerçekten ne kadarını anladıkları merak edilen bir konudur. Bu konuda yapılan bir çok çalışma vardır. Televizyon materyalini çocukların algılaması üzerine yapılan bir çalışma şöyle sonuçlar vermiş: Çocuklar kendi yaş gruplarına yöneltilen, kendileri için hazırlanmış programları izlemekten daha çok hoşlanıyorlar. Bu tür programları izlerlerken dikkatlerini doğrudan veriyorlar. Aslında ekranda neler olup bittiğini anlamaları ise gerçekte çok azdır. Yaş ilerledikçe anlama da artmaktadır(1).

Bir başka çalışmada, kendi yaş grupları için hazırlanmış bilgi verici programlar çocuklara izletti-

(1) Marie WINN. The Plug-In Orug. New York: The Viking Press, 1978, s.36.

rilmiş ve algılama düzeyleri ölçülmüş. Çocukların büyük çoğunluğu test edilen bilginin yarısından daha azını anlamışlar. Programın ortalarına doğru, bir bölümde bazı sorular yöneltilen çocuklarla, programın bitiminde tüm soruların yöneltildiği çocukların algılamaları arasında bir farklılık olmadığı ortaya çıkmış. Bu şöyle yorumlanmış: Hafıza, algılama belirleyici bir etmen değildir(1).

Yapılan bir başka çalışmada da, 4-7-10 yaşlarındaki çocuklara 20 dakikalık bir peri masalı gösterilmiş. Çocuklar filmi gördükten sonra öyküyü kavrayışları test edilmiş. 4 yaş grubu çocukların sadece % 20'sinin öykü çizgisini anladıkları ortaya çıkmış. Daha büyük çocukların kavrayışlarının oldukça üstün olduğu anlaşılmış. Böylece araştırmacılar şu sonuca varmışlardır: Okul öncesi çocuklar, gördüklerini doğru bir şekilde hatırlayamıyorlar ve programda yer alan karakterlerin bazı davranışları neden yaptıklarını doğru olarak yorumlayamıyorlar(2).

Bir çalışmada da, 4 yaş grubu çocuklarına bir film gösterilmiş. Bu filmde, bir oyuncu bir seri rolü canlandırıyor. Örneğin, değişik bir kule yapıyor,

(1) WINN, s.36.

(2) A.g.k.

tepesine bir oyuncak koyuyor ve ileriye doğru yürüyor. Bunlara benzer 20 davranış filmde gösteriliyor. Oyuncunun filmde ne yaptığını soracaklarını, daha filmi izletmeden önce çocuklara söylüyorlar. Çocuklar çeşitli etkinlikleri filmde izlemelerine karşın öğrenemiyorlar. 20 değişik davranıştan sadece 6'sını üretebiliyorlar(1).

"Çocukların öğrendiklerini hazırlamalarının derecesi, tekrarlamalarının sayısına, öğrenmekteki hedeflerine, öğrenilen şeye karşı duydukları ilgiye bağlıdır. Bir filmi gördükten sonra akılda kalan şeylerin ölçüsü koşullara bağlıdır. Koşullar uygun olunca akılda kalan şeyler de o kadar çok oluyor. Demek ki gösterilen şeyler ne kadar anlamlı ve ilgi çekici olursa, öğrenme de o kadar fazla olabilir ve çocuklara o kadar daha fazla şey öğretilir."(2)

Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, yapılan araştırmalar daha büyük çocukların küçük yaştakilerden daha fazla hatırladıklarını ortaya koymuştur.

Çocuklar bazen anlamaları mümkün olmayan programları da izlemektedirler. Televizyondaki görüntüye bakmak bile çocukların hoşuna gitmektedir.

(1) WINN, s.36.

(2) Luella IOLE-John J.B. MORGAN. Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, Çeviren: Belkıs Halim Vassaf, Üçüncü Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1985, s.288.

Eğer "Sesame Street" i izleme gerçek yaşamdaki dille ilgili deneyimleri kavramaya ait kazancın aynısını getirmese, ve küçük çocuklar binlerce saatini anlamadıkları içerikteki programları izlemeye ayırırlarsa, televizyon izlediklerinde ne olacaktır? Programa göre, elbette, televizyonun etki oranı ve biçimi değişmektedir. Bu nedenle televizyon çocuk programı yapımcıları çocuğun biyolojik yapısını da bilmeli ve bunu gözönüne almalıdır. Örneğin yapımcılar insan beynini iyi tanımalıdır. Çoğu anne babalar televizyon izlemenin beyin üzerine zararlı etkileri olduğuna inanırlar. Televizyonun beyni çürüttüğünü düşünürler. Bu nedenle de çocuklarının televizyonu devamlı izlemelerini istemezler.

Aslında, televizyona aşırı bağlılığın çocuk beyninin gelişimine olası etkileri beynin bozulması, çürümesi şeklinde olmaz.

Bunun nedenini anlayabilmek için beynin yapısı üzerinde kısaca duralım.

Beynin sağ ve sol yarıküreleri arasındaki en önemli fark beynin sözel ve sözel olmayan materyalleri kapsamasıdır.

Bilindiği gibi sol yarıküre beynin sözel ve mantıksal etkinliklerini idare eder. Bu nedenle bu yarıküreye "başat" yarıküre denir. Sağ yarıkürenin

kendine özgü fonksiyonları daha kesin olarak pek bilinmemektedir. Kabaca, uzaysal, görsel ve belki hissi etkinlikleri kapsadığı bilinmektedir.

İnsan hafızası sözel ve görsel olmak üzere iki kategoriye kesin olarak ayrılmıştır. Buradan düşünmenin iki farklı yolu olduğu görüşüne ulaşılabılır. Gördüğümüz şeyler, duyarak veya kelimelerle hatırladığımız şeyden oldukça farklıdır. Günlük hayatımızda şu sık sık olur: Bir yüzü daha önce gördüğümüzü hatırlarız (görsel hafıza), fakat bu kişinin adına veya daha önceki karşılaşmamızın nerede olduğunu bir türlü hatırlayamayız(sözel hafıza)(1).

Bu iki ayrı işlev bütünleşmiş gibidir. Küçük bir çocuğun beynini ele aldığımızda, çok farklı durumda olduğunu görürüz.

Bir çocuk, her iki yarıküresi de farklı ve özel görevlerini yerine getiren bir beyin ile dünyaya gelmez. Doğduğunda, bir bebek sözel yeteneklere sahip değildir ve böylece beyninin herhangi bir yarıküresi başat veya sözel olarak nitelendirilemez. Çocuğun ilk gelişim yıllarında sözel olmayan biçimler, sözel olanlardan önce gelirler. Çocuk dil kullanma yetisini

(1) WINN, s.40.

kazanmadan çok daha önce sözel olmayan düşünme biçimlerini kullanmaya başlar. Görme konuşmadan önce gelir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Bir çocuk, sözcükleri anlamadan veya konuşmadan önce kafasından neler geçer, bunu kavramak zordur(1).

Yetişkinler için görsel olmayan düşünce düşünülemez.

Araştırmacılar 3 aylık bir çocuğun normal insan yüzü resmini ayırtdebileceğini belirtiyorlar. Bebek kendi deneyimleriyle normal kabul ettiği yüz ile, normal olmayan yüzü karşılaştırırken düşünmeye yakın şeyler olur. Görüntü henüz sözlerle eşlenmemiştir. Çocuk, bu şekilde öğrenmeye başlar(2).

Dil sanki çocuğun ikinci doğuşudur. Dil öğrenimiyle birlikte, çocuğun beyni ayrıntılara girmeye başlar ve sözel düşünme, onun kavramaya ait gelişiminde önemi gittikçe artan bir rol oynamaya başlar. Sözel olmayan düşünme, öğrenmede büyük bir kaynak olarak özgün görevini yapmaya son verir. Konuşma ve anlama yeteneğiyle, çocuğun düşünme ve kavraması gelişir(3).

(1) WINN, s.40.

(2) A.g.k., s.41.

(3) A.g.k.

"Çocukların konuşmaları konu bakımından şu kategorilere ayrılmıştır.

Konu olarak:

i. Kendisini, ii. Başka bir kimseyi, iii. Bir eşyayı.

Çocuk işe evvela istediği şeye ilgi göstermekle başlar. "Şeker", "bebek", "top" vb. gibi sözlerle istediği şeyleri bildirir. Ondan sonra bu şeyleri isteyenin kendisi olduğunu anlatır. "Top" kelimesi "topumu isterim" e döner. Daha sonra istediği şeyi kendisine sağlayacak olan kimsenin rolü önemlileşir. Burada dikkat edilecek nokta çocuğun geçtiği bu basamaklardan hiç birinin yetişkindeki manada olmadığı yani bunların sırf kendisiyle meşgul olduğu manasına gelmediğidir. Çocuk bunlarla çevresine uymaya çalışmaktadır. Bu uyma ise ihtiyaçlarını gidermek için çevreyle nasıl bir alış verişte bulunmayı öğrenmekten ibarettir. Zira konuşmalarından anlaşılacağı üzere çocuklar geçmiş veya gelecekle değil ancak şimdiki, içinde yaşadıkları zamanla ilgilenirler...

Çocuk anlamaya ve konuşmaya başladıktan sonra öğrenme evvelkinden daha büyük bir hızla ilerler."(1).

Küçük çocukların yaşamında, televizyon izleme bir çeşit görsel deneyimdir. Sözel değildir. Fakat, çocuklar görüntüye dayanan konuşmayı ya da konuşmaya

(1) COLE-MORGAN, s.336.

dayanan görüntüyü daha iyi algırlarlar. Görmek, insanın en belirgin özelliklerinden merakını kamçılar. Böylece izleyicinin dikkati yoğunlaşır, sürekli olur ve algılananlar bellekte kalıcı izler bırakır.

Televizyonun okul öncesi çocuklarla, okul çağı çocukları için anlamı farklıdır. Okul öncesi çocuklar genelde okuma-yazma bilmedikleri için televizyon onlar için farklı bir anlam taşımaktadır. Okul çağı çocuklarının yaşamında okuma da vardır. Okul öncesi çağıdaki çocuklar için kitapların bir kaynak olabilmesi okuması ile mümkün olabilir. Bu nedenle okul çağı çocukları değişik bir kategori oluştururlar, çünkü okuyabilirler.

Kitap okuma ile televizyon izlemeyi kısaca karşılaştırmaya çalışalım. Herşeyden önce, televizyon programlarında rol alan insanlar izleyicilerde güçlü bir etki bırakmaktadırlar. Bir kitabı önce okuduğumuzu, daha sonra televizyonda izlediğinizi düşünün. Okurken, bir karakteri kafanızda canlandırmanıza karşın, son olarak aklınızda televizyondaki gibi kalır. Kitaptaki herhangi bir şey hakkında çok daha özgürsünüz. Bir karakteri bir noktadan sonra kafanızda istediğiniz biçimde oluşturabilirsiniz. Sonuçta, bir kitabı okurken çeşitli şeyleri daha iyi kontrol edebilirsiniz. Ayrıca okumanın niteliğinden dolayı bir okuyucunun televizyon izleyicisinden daha çok konsantreye gereksinimi vardır.

Okuma sözsel düşünmedir. Sayfadaki göstergeler okuyanda birşeyleri çağrıştırır. Televizyon mekanik bir araçtır. Daha çok zihinsel yeteneği geliştirir. Kişi televizyon izlerken eğlenir.

Okumanın hızı tamamen okuyucuya bağlıdır. İsteğine veya yeteneğine göre yavaş veya olabildiğince hızlı okuyabilir. Birşeyi anlamadığında durabilir veya tekrar okuyabilir veya o konu hakkında bir araştırma yapabilir. Yoğun bir şekilde etkilendiğini hissettiğinde bırakıp daha sonra okuyabilir.

Televizyonun hızı ise izleyici tarafından kontrol edilemez. İzleyici, sadece başlamasını veya bitmesini kontrol edebilir, yani düğmelere basarak açar veya kapatır. Hoş bir programı yavaşlatmaz veya sıkıcı bir programı hızlandırmaz. Anlamadığı bir yeri tekrar izleyemez. Program üzerinde bir kontrole sahip olmadığı için, korku veren noktada onu durduramaz ve soru soramaz.

Bugün teknolojinin getirdiği video band veya kaset sistemleri bile, görüntünün kendi içinde yavaşlatılmasını, durdurulmasını sağlasa bile, anlamın yavaşlatılmasını ve bir noktada durdurup derinleştirilmesini gerçekleştiremez.

Televizyonda görüntüler akar gider ve çok hızlı geçer. Bu nedenle izleyici, izlediklerini kendine uygun

duruma getiremez. Görüntünün saniyelerle akıp gitmesi çabucak unutmaya neden olur, bunun için televizyondan bir takım şeyleri algılamak güçtür. Ayrıca, izleyici bir televizyon programını oluşturanların hayal gücünün, yaratıcılığının etkisi altındadır. İzleyici kendine özgü hayal gücünü kullanamaz.

Beğenilen bir programı izlerken ara vermemek gerekir. Örneğin televizyon izlediğimiz sırada içeriye giren birisiyle konuşmak zorunda kaldığımızda, görüntü bizi beklemeyecek akıp gidecektir.

Televizyonun gücü, algısal yönleri nedeniyle artıyor. Gerçek yaşamda, çevremizdeki görsel panoramanın küçük bir bölümünü algılayabiliyoruz. Oysa televizyon izlerken görüntünün tüm çerçevesini algılayabiliyoruz. Gerçek yaşamda bir odanın veya bir dağın belli bir bölümünü algılayabilirken, televizyonda net bir biçimde tüm resmi görebiliyoruz.

Televizyonun gücünü artıran bir diğer özellik ekrandaki tüm şekillerin hareket halinde olmasıdır. Bu dikkat çekicidir. Gerçek yaşamdaki nesnelere ve insanlar şekli olarak sabit bir görünümdeyken, televizyonda elektronik mekanizma şekiller üreterek görüntüleri gerçekleştirir. Oluşan görüntüler her zaman hareket etmektedir. İzleyicinin bu hareketleri farketmesi çok zordur. Oysa göz durağan nesnelere çok hareketli

nesneleri takip etmeye eğilimlidir. Böylece televizyondaki hareket, görüntüleri daha dikkat çekici yapmaktadır.

"Aslında çocuklar dikkatlerini bir noktaya toplayamazlar. Sınıfta çocuklardan biri temiz bir kağıt veya herhangi birşey almak için yerinden kalkıp yürürse diğer bütün çocukların zihin faaliyeti o an için durabilir. Öğretmenler çocuklar büyüdükçe dikkatlerini toplama yeteneklerinin iyileştiğini kolaylıkla fark ederler....

Burada ilgi çeken şey okul öncesi çağındaki çocuklarda yaşlarının ilerlemesiyle aynı konudaki dikkat sürelerinin artmasıdır....

Bir şeye çalışmakta olan bir kimsenin dikkatini toplayabilmesi için fizik çevrede aradığı şartlar insandan insana değişir. Bazı çocuklar ev halkının gürültüsü arasında bir taraftan konuşma bir taraftan radyonun yaygarası devam edip dururken o da bir taraftan ders çalışır. Bazıları çalışmalarını yaptığı ufak tefek işlerin arasına sıkıştırır. Bu sürekli fasılalar arasında derslerini her biri onar dakika kadar süren kısa zamanlar içinde hazırlarlar. Yani derslerini otura kalka çalışabilirler. Bazıları kendini sakin bir odaya veya bir köşeye çeker ve ufak bir gürültü bile dikkatini toplamasına engel olur. Sürekli dikkat için hangi çevrenin elverişli veya iyi, hangisinin fena olduğu ancak neticilerden anlaşılabilir. Eğer öğrenciler iyi çalışabiliyorlar ve fazla yorulmadan başarı gösterebiliyorlarsa,

o çevrenin başkaları için olmasa bile onlar için elverişli olduğu anlaşılır."(1)

Yine bir takım fiziksel bağlayıcılıklar vardır. Sistem, televizyon ekranına bakarken farklı, gerçek yaşama bakarken daha farklı işliyor. Bu nedenle televizyonun devingen resimler oluşturan yapısı çocuğu yakından ilgilendirmektedir. Çocukların dikkatini çekmede hızlı hareket eden görüntüler daha etkili olmaktadır. Çocuk titreşimlerin, elektronik şekillerin ve biçimlerin nasıl oluştuğunu henüz anlayamaz. Bu açıdan televizyon karşısında, kitabın karşısında olduğundan çok daha güçsüz ve bilgisiz bir tavır olar. Elbette bir çok çocuk televizyon aracı ile şaşırtıcı bir yakınlığa sahiptir. Bunun yanında çocukların çoğu televizyon görüntüsünün doğasını anlamamaktadır. Yapılan araştırmalar bunu göstermektedir.

B. TELEVİZYONLA EĞİTİMDE İKİ ÖRNEK PROGRAM

1. THE ELECTRIC COMPANY

Okuma yazmanın yaygınlaşması uzun süreden beri Amerikan eğitiminin en büyük amacıdır. Çoğu Amerikalı bunu başarılması gereken bir şey olarak görmektedir.

(1) COLE-MORGAN, s.291-292.

"The Electric Company" televizyon aracılığıyla bunu başarmaya çalışmıştır.

"Sesame Street"i yapan kuruluş, "Children's Television Workshop" geniş olanaklarını okuma başarısızlığı sorununa çevirerek, ikinci program dizisi "The Electric Company" nin yapımını gerçekleştirmiştir. "The Electric Company" yarım saatlik günlük bir programdır. Büyük çocuklara okumayı öğretir. Fonetığe ait kurallar, harflerin birleşimi gibi konulara değinir. Bazı özel kelimeleri izah ederken de canlandırma ve bilgisayarda hazırlanmış grafikler kullanır. Program televizyonu etkin bir biçimde kullanarak sınıf eğitimini desteklemek üzere hazırlanmıştır. Planlama ve yapımı güçlü bir dizidir.

"The Electric Company" Amerika'daki rahatsız edici ve ciddi okuma problemlerinden yola çıkarak oluşturulmuştur.

Yapımcı kuruluşun "Sesame Street" ile olan deneyimleri "The Electric Company" için olumlu ipuçları vermiştir.

Amerika'da hemen hemen okuma güçlüğü olan her çocuğun ulaşabileceği bir televizyonun olması; çocukların televizyonu eğlendirici olduğu için sevmeleri ve izlemeleri; çocuğun sınıfta harcadığından daha çok zamanı televizyon izleyerek harcaması "The Electric Company" nin izlenebilirliğini artıran unsurlardır.

"The Electric Company" de televizyon eğlencesinin teknikleri kullanılarak okuma konusundaki eğitim sağlanmıştır. "Sesame Street" in yapımındaki tecrübeler, televizyonun, okuma konusunda bir araç olarak bazı avantajları olduğunu göstermiştir. Örneğin, canlandırma, sembolik materyallere can vermektedir ve sembol bir anlam ifade etmektedir. Böylece amaçlanan iletişim sağlanmış olmaktadır. Müzik ve ses efektleri de çocukları çok etkilemektedir. "The Electric Company"de de müzik ağırlıklı kullanılmaktadır. "The Electric Company" de, müzik ve ses efektleri, sözcük veya harflerin sunumunu güçlendirmekte veya sunumuna eşlik etmektedir. Bir nevi, müzik, çocuktan tepki almada bir uyarı gibi kullanılmaktadır. Müziksel bölümün hangi bilgiyi taşıdığı bellidir ve müziğin tekrarlanması öğrenmeyi etkilemektedir.

Çocuk önceki başarısızlıklarını, kuşklarını televizyon karşısındaki rahatlık sonucu atmaktadır. En önemlisi televizyon cezalandırıcı bir araç değildir. Yalnız başına evinde televizyon seyreden çocuk kendi yanlışını yalnız başına düzeltme olanağını elde etmiş olur. Böylece sınıfta yapılan yanlışla birlikte yaşanan utanma duygusu ortadan kalkmış olacaktır. Öğretmen ne kadar anlayışlı da olsa, yardımcı da olsa, öğrenci televizyon karşısında daha rahattır.

"The Electric Company" de bir önceki program veya daha önceki programlar kısaca tekrar edilmekte, böylece çocuğun konuyu tekrar tekrar hatırlamasına olanak verilmekte ve ustalaşması sağlanmaktadır. Bu teknik "Sesame Street"te de kullanılmış ve bu tekniğin eğitimsel etkinliği ispat edilmiştir.

Bu okuma programı için bir yıl süren bir uygulama çalışması yapılmıştır. Uygulama çalışmasına, çalışmayı yürütenler dışında, öğretmenler ve okuma uzmanları katılmıştır. Bu grup, okuma öğretiminde televizyonun etkin bir biçimde kullanılmasının yollarını keşfetmeye çalışmıştır. Televizyonun özellikle okullarda okuma gücü deneyimleri yaşayan çocuklar için sınıf okuma öğretimine destekleyici olabileceğine inanılıyordu.

Uygulama çalışması boyunca çeşitli gözlemler yapılmıştır. Bireylerle ve seminer gruplarıyla görüşmeler yapılmıştır. Yüzden fazla uzmanla konuşulmuştur. Bunlar okuma konusundaki uzmanlardır. Ayrıca elliden fazla okuma sınıfı ziyaret edilmiştir. Bu sınıfların yurdun değişik bölgelerinden olmasına dikkat edilmiştir. Öğretim yöntemleri gözlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma grubu, televizyonun tek başına okuma öğretiminde başarılı olamayacağına karar vermiştir. Danışmanlar, sınırlı sayıda eğitimsel amaçlar içinde

çalışmakla, televizyonun etkin olabileceğine inanıyorlardı. Böylece, "The Electric Company" eğitimsel amaçlarını sınırlamış oldu.

"The Children's Television Workshop" ın yeni okuma programı için uygulama çalışması 1970'in sonlarına doğru tamamlanmıştır. Burada çeşitli kararlar alınmıştır. Okuma başarısızlığına karşı televizyonun gücü kullanılacaktır. Bunun için çeşitli televizyon tekniklerinin tümü denenecektir. Televizyon programları yeteri kadar uzun olacak ve uygun aralıklarla yayınlanacaktır. Bu de hedef kitlenin bir izleme alışkanlığı oluşturabilmesi için gerekli görülmüştür.

"The Electric Company" dizisi 130 programdan oluşmuştur, her program 30 dakikadır ve günlük olarak yayınlanmıştır. Program bir çok yerde iki kez yayınlanmıştır. Böylece programlar sınıfta öğretmenler tarafından kullanılır hale gelmiştir.

Programın yayınından önce yapılan araştırmalar sunu ortaya çıkarmıştır: 7-10 yaş arası izleyici, farklı ilgileri ve televizyon izleme davranışlarıyla daha seçici ve daha isteklidir. Yine de dikkatleri aniden değişebilmektedir. Bu yüzden öğretim yöntemi onları biraz teşvik edici nitelikte düşünülmüştür.

Okuma dizisi için uygun bir biçim geliştirebilmek için araştırmacılar ve yapımcılar birlikte ve

dikkatli bir biçimde izleyiciler üzerinde çalışmışlardır. Bu araştırmalar sonucu çeşitli bulgular elde etmişler. Örneğin, bu yaş grubu dikkat çekici bir faktör olarak müziğe hemen tepki göstermektedir. Bu nedenle "The Electric Company" için bu yaş grubuna uygun müzikler bestelenmiş, özellikle rock müziğe yer verilmiştir. Hızlı bir şekilde akan komik olaylar içine, eğitimsel mesajlar iyi bir şekilde oturtulmaya çalışılmıştır.

Çocukların çok ilgisini çektiği bilindiği için, bu programda harflerin kendi kendine hareketlerini de içeren canlandırmalar kullanılmıştır. Canlandırmalarda elektronik ve film tekniği kullanılmış, bunlar çocukların çok ilgisini çekmiştir.

Belirlenen amaç çerçevesinde oluşturulmuş, kısa mizahi oyunlardaki çeşitli rolleri canlandırmak üzere çeşitli oyuncularını biraraya toparlamışlardır.

"The Electric Company" nin program biçimi "magazin biçim" dir. Bu biçimde her program kısa kısa bölümlerden oluşmuştur. Bu bölümler komedi türünde skeçler, canlandırma filmler, elektronik efektler ve müzik gibi çok çeşitlidir. Tüm bunlar yapılan çalışma programını yerine getirebilmek için iyi bir şekilde ve dikkatli bir biçimde bütünleştirilip biraraya getirilmiştir.

"The Electric Company" yayına girmeden önce beş tane test programı çocuklardan oluşan örnek izleyicilere

gösterilmiştir. Gösterimler sonucu çocukların çalışma programının amaçları doğrultusunda tepki gösterip göstermedikleri ve eğitimsel içeriği kavrayıp kavramadıkları ölçülmüştür.

Bu çalışmalarda amaçlanan, programların hedef izleyicinin ihtiyaçlarını ve özel ilgilerini yansıtabilmeyi önceden kesinleştirmiş olmaktır. Bu örnek izleyicilerle yapılan bir tür provadır. Yazılanların, programın, planın, yapım araç ve gereçlerinin, ayırlamanın, yani tüm program elemanlarının ve dağılımlarının provası yapılmıştır. En önemlisi de programların eğitimsel etkinliği ölçülmüştür. Tüm bunlar yapım gerçekleşirken gözönüne alınmıştır. Bu süreç yayın sırasında da devam etmiştir ve izleyicinin yararına çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

a. The Electric Company İçin Çalışma Programının Oluşturulması.

"Sesame Street" i biçimlendiren yapımcı Sam Gibbon yönetiminde Workshop araştırmacıları ve yapımcıları ekibi, 1970 Ocak Ayı'nın başından itibaren okuma öğretimi ile ilgili programın uygulanması üzerine bir araştırmaya başladılar. Bu araştırma aşağıdaki maddeleri içeriyordu:

Hedef kitlenin doğasını sınırlama;

Dizi için bir çalışma programı geliştirme;

Bu çalışma programının gelişimine ve deneysel yapımlara katkı araştırma.

Çalışma programı "The Electric Company" nin özüdür.

aa. Hedef İzliyici

Öğretimsel amaçlar uygun duruma getirilmeden önce, hedef izleyici kesin olarak saptanmış ve böylece izleyiciler sınırlanmıştır. "The Electric Company" 2. sınıf öğrencileri için amaçlanmıştır, çünkü okuma güçlükleri 2. sınıfta yaşanmaya başlanmaktadır. Program 2. sınıflar için tedavi edici olduğu kadar kısmen de önleyici olacaktır. Eğer ikinci sınıfta önlem alınmazsa, okuma kusurunun etkileri 3. sınıfta belirginleşmektedir, ki bu sınıfta da diğer tüm konular büyük oranda okuma yeteneğine bağlıdır. "The Electric Company"nin planlanması sırasında yapılan hesaplamalara göre, Amerika'da, üçüncü sınıfların % 30'u, dördüncü sınıfların % 20'si ciddi okuma problemleri yaşamaktadır. Program, aslında okuma problemleri süren üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine de yardım edebilecektir. Bunun dışında birinci sınıf öğrencilerinin de büyük olasılıkla, eğlendirici bularak programları izleyecekleri düşünülmüştür. Bu nedenle onlar üzerine olan

etkilerinin de sistemli bir biçimde araştırılması planlanmıştır. "The Children's Television Workshop" dizinin olabildiğince çok insana ulaşmasını arzulamıştır.

ab. Çalışma Programının Gelişimi

Hedef izleyici saptandıktan sonra, uygun bir çalışma programı geliştirme işine başlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, okuma ile ilgili alanlarda 100'den fazla uzman ile bireysel ve seminer grupları olarak görüşmeler yapılmıştır. Bunlar da çeşitli kişilerle görüşmeler yapmışlardır. Bu kişiler, psikiyatristleri, psikologları, dil psikologlarını, okuma konusundaki öğretmenleri, programlı öğretimdeki uzmanları, okuma hatalarını düzelten uzmanları, iki dille eğitim yapan uzmanları ve bir çok yaratıcı film ve televizyon yapımcılarını kapsıyordu. Bunlar arasında, dil yetisinin biyolojik temelleri; harf şekillerinin ayrımlanması ve algılanması gibi konularla uğraşan uzmanlar da bulunmaktaydı.

Görüşmelerde, hem çok kuramsal konular, hem de uygulamalı konular ele alınıyordu.

"The Electric Company" personeli, çalışma programı kapsamında, yaygın olarak kullanılan 40 tane sınıf eğitim sistemini incelemiştir. Ülkenin çeşitli yerlerindeki 50 okuma sınıfı ziyaret edilmiş ve değişen eğitim

sistemleri gerçek sınıf işleyişinde gözlemlenmiştir. Buralardan yola çıkılarak eğitici prensipler kararlaştırılmış ve görsel kelimeler listesi çıkartılmıştır.

Sonuçta, "The Electric Company" çalışma programı geliştirilmiş ve yayın döneminden önce 3 seminerde tartışılmıştır. Seminerlere yararlı olacağı düşünülen yeni üyeler de katılmışlardır. Seminerlerin somuncusu 1971 yılı Temmuz ayında yapılmıştır ve seminerde ulaşılan sonuçlar da çalışma müfredat programına alınmıştır.

b. Müfredat Programı Etkinlik Alanı

Danışmanların çoğu, kapsamlı bir okuma eğitiminin daha iyi olacağına inanmalarına rağmen, program ve dizi süresi gibi çeşitli sınırlılıklar nedeniyle bunun olanaksız olduğuna karar vermişlerdir. Ayrıca, danışmanlar amaçların sayısının sınırlı olmasının yararlı olacağını belirtmişlerdir. Aynı şekilde hedef izleyiciye bazı başarı ölçütlerinin verilmesinin daha iyi olacağı konusunda görüş birliğine varmışlardır. Böylece "The Electric Company" sınıf öğretimini destekleyecekti, onun yerine geçmeyecekti.

Sınıf eğitimi ile uygunluk sağlanırken, sınıf eğitiminden çok farklı bir eğitim yönteminin daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu onlara okumayı öğrenmede

yeni bir bakış açısı için olanak sağlayacaktır. Öğretmede de yöntem çeşitliliği hedef alınmıştır. Yöntem çeşitliliğinin, izleyicinin ilgisini çekeceği ve öğrenmede tercih sağlayacağı düşünülmüştür.

Eğitim dizisini bölümlene konusu da en çok tartışılan konu olmuştur. Hedef izleyicinin büyük çoğunluğu "The Electric Company" yi sadece evlerinde izleyeceklerinden, Workshop çocukların çok azının her programı izleyebileceğini varsaymıştır. Bir kısım izleyici de ilk kez dizinin yarısında izlemeye başlayabilecektir. Bu nedenlerle düzenli bir ayırlama gerekli görülmüştür. Eğer bilgiler haftalara göre ayrılanacaksa, eğitimin hedef kitleye göre değeri sınırlanmış olacaktır. Bu düşünceler şu sonucu doğurmuştur: Dizideki hiç bir program, bir önceki programı görmüş izleyici gerektirmeyecektir. Öğretim konuları izleyicilere uygun ve faydalı olabilecek şekilde kurala bağlı ayrılanacaktır.

Daha sonra iki ayırlama modelinden biri seçilecektir. Bunlar "synthetic"(parçalardan bütüne) ve "analytic"(bütünden parçalara) modelleridir.

Dizideki her program bir önceki programda tanıtılacak, bir sonraki programda da tekrar edilecektir.

Workshop araştırma ekibince yürütülen araştırma "The Electric Company" müfredat programı ve biçiminin gelişmesinde en büyük rolü oynamıştır. Araştırma iki

alandanda yapılmıştır: "The Electric Company" nin çekiciliği üzerine araştırma ve okuma başarısı üzerine araştırma. Müfredat programının gelişmesine esas katkı okuma başarısı ile ilgili araştırma olmuştur. Deneme olarak müfredat programı belirlenir belirlenmez, müfredat programındaki amaçları kapsayan okuma testleri, Workshop araştırma ekibince ve UCLA'daki "The Center for the Study of Evaluation" tarafından 400 çocuğa uygulanmıştır.

Araştırma; özel bir müfredat programının, ikinci-üçüncü ve dördüncü sınıfta okuma güçlüğü çeken öğrencilere yardım edebileceği şeklinde sonuçlanmıştır. Bundan sonra deneysel programlar üretilmiştir. Bunlar hem genel, hem de eğitimsel etkinliği ölçmek üzere sunulmuştur. Bu süreç 1971 Haziran ayında sona ermiştir.

Müfredat Programı: Çalışma müfredat programı iki ana bölüme ayrılmıştır. Bir de tanıtım yazısı vardır. İlk büyük bölüm şekilsel şeyleri sembol-ses analizleri aracılığıyla açıklamak için olan stratejileri kapsamaktadır. İkinci bölüm, anlam vermek için okuma stratejileri ile ilgilidir. Müfredat programında örneklerle bol yer verilmiştir. Bu örneklerle yazarlara ve yapımcılara öğretecekleri konuda yol gösterme amaçlanmıştır. Örnekler sadece açıklayıcıdır. Başka örnekler de belki yapıma eklenebilecek ve televizyon sunumunu

başarılı bir şekilde gerçekleştiremeyecek örnekler de çıkarılabilecektir.

1971 ve 1972'de hazırlanan amaçlar yayın döneminde elde edilen yeni bulgulara göre değişebilecektir.

"The Electric Company" de rol alan kişisel sıcak ve sevilen kişilerdir. Bu kişiler birbirleriyle, izleyici ile devamlı ilişki içindedirler. Elbette, bir öğretmenin bir öğrenciyle olan kişisel ilişkisi değildir bu, fakat çocuklar bu programın herşeyini çok iyi bir şekilde tanımaktadırlar. Bir kişi veya mekan canlandırma da olsa; yaşayan veya doğal şeyler de olsa, izleyici onu benimsemiştir. Aynı zamanda programda çocuk oyuncular da kullanılmıştır. Formel olmayan bir öğretmenin yanında hedef izleyicilerin yaşında çocuklar vardır(1).

2. SESAME STREET

Okul öncesi çocuklar için bir eğitsel program olan "Sesame Street", Eğitim Bürosu yardımıyla başlatılmış ve New York'daki kâr amacı gütmeyen bir anonim

(1) Bu kısım aşağıdaki kaynak temel alınarak hazırlanmıştır. Children's Television Workshop: The Electric Company, 2nd Edition United States of America: 1971.

şirket olan Children's Television Workshop tarafından yapılmıştır.

1 saatlik günlük program olan Sesame Street'in amacı okul öncesi dönemde bulunan çocukları okul öğrenimine hazırlamaktır. Özel amacı da, simgesel işlemler (Örneğin, harfleri kullanma ve tanıma gibi.), sayılar, geometrik şekiller, ayırlama, sınıflama, idrakla ayırt- edebilme kabiliyeti, muhakeme ve problem çözme, sosyal ve psikolojik dünyayı anlamaya hazırlıktır. Dizinin yapımına 1968'de başlanmıştır. 139 saatlik dizi, 1972'de tamamlanmıştır. Eğlendirerek eğitim yapan bir dizidir.

Yapımdan önce büyük bir zaman dilimi bu dizinin hedef ve amaçlarını saptamaya harcanmıştır. Çocuklar için program tasarımı psikologlar kullanan hemen hemen ilk önemli program "Sesame Street"tir. Aynı şekilde Sesame Street'in versiyonu "Plaza Sesamo" da benzer şekilde geliştirilmiştir. Yapım öncesinde çocuk gelişimi uzmanları, anne babalar, araştırmacılar, öğretmenlerin katıldığı bir çok görüşme ve konferanslar yapılmıştır. Bu konferans ve görüşmelerde, programlarda temel şeylerin neler olacağı, nelerin yapılmaması gerektiği gözden geçirilmiştir.

"Sesame Street" in ilk programının yayınlanmasından bir yıl öncesi de hazırlık ve araştırmaya harcanmıştır. Bu nedenle, Children's Television Workshop,

program oluşumunun hazırlıkları yapılırken bağışların bir kısmını kendini ve personelini geliştirmek için harcamıştır. Bir programın başarısı için bunun önemli olduğunu kabul etmektedir ve bu süreci "The Electric Company" ile tekrarlamıştır.

"Sesame Street" in yapımından önce temel içerik üzerinde karar verilmiştir. Sonra öze ait elemanlar bölümlere ayrılmış ve yazarlara, dekoratörlere, canlandırmacılara ve grafik sanatçılarına verilmiştir. Her biri eğitsel fikri televizyonda başarılı bir şekilde gösterebilmek için en iyi yolları tasarlamaya çalışmışlardır. Yapımcının görevi işi bölümlere ayırmaktır; yönetmenin görevi bireysel bölümlere bağlı yaratıcı çalışmalarını bütüne bağlı hale dönüştürmektir. Program oluşturan seneryo yazarı ile eğitimci ve yapımcı sıkı bir şekilde çalışmıştır. ve her program biriminde senaryonun detaylarını gözden geçirmişlerdir. Dilin uygunluğu, içeriğin anlaşılır olup olmadığı, içeriğin eğlence ve eğitimsel mesaj karışımının nasıl olduğu konusunu ele alıp incelemiş, tartışmış ve karar vermişlerdir.

"Sesame Street" ve "The Electric Company" video banta kaydedildikleri için, parçaların akıllıca ve doğru olarak kurgulanmasıyla her program kendi içinde iyi bir bütün oluşturmuştur.

Children's Television Workshop programları yayınlanmadan önce onun her bir parçasıyla teker teker etkin

bir biçimde ilgilenmiştir. Bölümler dikkatlice ekrana yansıtılmış, gözden geçirilmiş, uzmanlarca ve çocuklarca izlenmiştir. Amaç, eğitimsel amaçların başarılı olup olmadığını anlamaktır. Yine, hedef kitleye anketler uygulamışlardır. Anketler program yayınlanmadan önce yapıldığı için o programa katkı getirebilmiştir.

The Children's Television Workshop programlarının öğretme etkinliğini ölçmek üzere başka çalışmalar da yapmış ve dizilerden çocukların neler öğrendiğini bulmaya çalışmıştır.

Program okullarda yayınlanırken, araştırmacılar, tepkileri, öğretmenlerin fikirlerini ve çocukların yorumlarına kontrol etmişlerdir. Çocuk bölümleri göstermek için ve özel bir seyirci üzerinde dizilerin etkisini ölçmek için, Children's Television Workshop'ın özel bir odası vardır, böyle bir oda oluşturulmuştur. 1970-71 yıllarında değerlendirme sonuçlarının bulgularına göre, "Sesame Street" in küçük izleyicileri izleme deneyimlerinin sonucu büyük kazançlar sağlamıştır.

Okul öncesi çocuklara yönelik çok etkili bir program olan "Sesame Street" in yapımcıları modern teknolojinin getirdiği bir makineyi kullanarak kendi programlarının her bir bölümünü test etmişlerdir, amaçları olabildiğince yüksek düzeyde çocukların

dikkatini elde etmeyi ve korumayı garanti altına almaktır. "Distractor" makinasının yardımıyla "Sesame Street" in yapımcıları şu sonucu bulmuşlar: Hızlı ritimli çizgi filmler ve hızlı hareket eden öyküler çocukların dikkatini çekmede daha etkin olmaktadır.

"Sesame Street" gibi, eğlenceli ve iyi hazırlanmış bir program, oldukça geniş izleyici kitlesini kendisine çekebilmektedir. "Sesame Street" in orijinali İngilizce (Daha sonra İngilizce konuşmayan karakterler "Sesame Street" in oyuncularını tamamlamışlardır.) olmasına rağmen, umulmadık bir biçimde diğer ülkelerde de tutulmuştur. Büyük çocuklar ve yetişkinler bu diziden İngilizce'yi öğrenmeye çalışmaktadırlar.

Amerika'da halk televizyonunun olmadığı yerlerde ticari yayın istasyonlarının bir çoğu, "Sesame Street" in peşinden koşmuşlardır. Nedeni de, programın kaliteli olması nedeniyle çok geniş çocuk kitlesini kendisine çekmesidir.

Children's Television Workshop, ayrıca, "Sesame Street" ile ilgili onu izleyen çeşitli materyaller üretmiş ve hazırlamıştır. Anne babalar bu tür şeyleri çok yararlı bulmuşlardır.

II. BÖLÜM

TELEVİZYONLA ÖĞRETİMDE BİR MODEL ÇALIŞMASINA KAYNAK FİKİR; CALEB GATTENO'NUN GÖRSEL EĞİTİMİ: "Towards A Visual Culture"

A. CALEB GATTEGNO

1911 yılında Mısır'ın İskenderiye kentinde doğmuştur. Otuz yıldan daha fazla öğrenmenin esasları üzerine çalışmıştır ve öğretim teknikleri ve materyalleri ile ilgili yeni bir yapı geliştirmiştir. 1937'den 1945'e kadar Kahire'de, "Institute of Higher Scientific Studies" de yöneticilik yapmıştır. 1945'ten 1957'ye kadar önce "Liverpool University" de ve daha sonra "London University" de çalışmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra iki kitabını tercüme ettiği Jean Piaget'nin çalışmalarına tekrar dikkatlerin çekilmesini sağlamıştır. Birleşmiş Milletler, Teknik Yardım Heyeti'nin bir üyesi olarak, Habeşistan'da yeni ders kitapları hazırlıklarını yürüttü. 1966'dan sonra Amerika'da "Schools for the Future" adlı kendi yönettiği bir kuruluştaki çalışmıştır.

Eğitimde televizyonun bir g¼ç olarak kullanılmasına önc¼l¼k ettiği söylenir. Caleb Gatteĝno, görün¼n¼n dilden daha etkili olduğuna, bir insanın görün¼tüyle daha kısa sürede birşeyler öğrenebileceğine inanıyor.

NBC Televizyon İstasyonu, Caleb Gatteĝno'nun bazı senaryolarını kısa televizyon programları şeklinde geliştirmiştir.

B. "TOWARDS A VISUAL CULTURE"

"Görsel Kültüre Doğru" anlamına gelen bu kitap şu bölümlerden oluşmuştur:

Önsöz

Giriş

Yayıncıları Eğiterek İzleyicileri Eğitmek

Bölüm 1

Televizyon Aracı

Bölüm 2

İzleyiciler Kimlerdir?

Bölüm 3

Televizyon ve Eğitim

Yatay Program Hazırlama

Dikey Program Hazırlama

Bölüm 4

Diğer Yaşlardaki İzleyiciler

Sonuç ve Öneriler

Kitabın giriş bölümünde programları yapan kişilerin neler bilmeleri gerektiği anlatılıyor.

Birinci bölümde televizyon aracı üzerinde duruluyor.

İkinci bölümde televizyon izleyicilerinden söz ediliyor, onların televizyonla ilişkileri üzerinde duruluyor.

Üçüncü bölümde televizyon ve eğitim konusu üzerinde duruluyor. Televizyondan, nelerin, nasıl öğretilbileceği anlatılıyor. Program biçimleri "Horizontal Programing" ve "Vertical Programing" olarak ikiye ayrılmış. Bu program biçimleri anlatılıyor ve örnekler veriliyor.

Dördüncü bölümde değişik yaşlardaki izleyicilerden söz ediliyor. Televizyonun değişik yaş grupları için değişik kullanımlarının olabileceği belirtiliyor ve bunlar anlatılıyor.

Sonuç ve öneriler bölümünden sonra ekler bölümü ile kitap sona eriyor.

1. TELEVİZYON VE EĞİTİM

Burada daha detaylı olarak üçüncü bölüm, yani "Television and Education" bölümü üzerinde durulmuştur.

a. Yatay Program Hazırlama (Horizontal Programing)

Kavram olarak, 5 veya 10 dakikalık bölümler kullanarak bir çalışma oluşturmaktır. Değişik bölümler 1 saati doldurmak için ardarda sıralanır. Bunun bütünü tamamlamak yıllar alabilir. Örneğin, Yatay Program Hazırlamada bir günlük program şunları içerebilir:

- 10' ışığın özellikleri üzerine bir çalışma
- 10' sesin özellikleri üzerine bir çalışma
- 5' biçimlerin özellikleri üzerine bir çalışma
- 15' anadilinin görünüşleri üzerine bir çalışma
- 10' sayıların özellikleri üzerine bir çalışma
- 10' bulmacalar, bulmacalar, oyunlar, öyküler.

Kitapta bunlar örnek olarak açıklanmıştır. Olasılıkları göstermek, fikir vermek için böyle bir çalışma oluşturulmuştur. Televizyon programlarıyla uğraşanlara bir yardım niteliği de taşımaktadır.

aa. Işığın Özellikleri Üzerine Bir Çalışma

Amaçların açıklanmasından sonra programın sunulmuş biçimi verilmektedir. Bir yumurtanın değişik şekillerde aydınlatılmasıyla konu anlatılmaktadır. Bu bölümde konuşma olmaksızın, sadece müzik olabilecektir. Bu bölümde anlatılmak istenen şunlardır:

- Görmek; ışığın, yansımanın ve soğuran yüzeylerin etkileşimine bakmaktır.

- Nesnenin gerçekliği, değişik kişilerde sonsuz etki çeşitleri oluşturur.

ab. Sesin Bazı Özellikleri İle İlgili Bir Çalışma

Bu bölümde önce, metal, ağaç, plastik, cam gibi maddelerden oluşan 4 küçük obje gösterilir. Bunlar, eski de olsa, yapıları nedeniyle izleyicilerce hemen tanınabilirler. Bu objelerden sonra 4 tane da yüzey gösterilir. Kalın tahta, metal tabaka, cam tabakası ve plastik tepsi gibi yüzeyler. Bu yüzeyler önce teker teker, sonra da yanyana gösterilirler.

Daha sonra bir ses izleyicilere sekansı izlemelerini, duydukları seslere dikkat etmelerini ve duydukları sesleri hatırlamaya çalışmalarını söyler. Sıra oyuna gelmiştir.

4 küçük nesne sırayla ve belirli aralıklarla bir yüzey üzerine düşürülür. Aynı şekilde diğer yüzeylere de düşürülür. Her düşme sekansına başlamadan önce, nesnelere kendilerini düşürecek el tarafından alınırlar. Ekranda sadece nesnelere, değişik yüzeyler ve eller görünmektedir.

Daha sonra, bu oyun izleyiciler tarafından tek, çift veya grup halinde oynanmalıdır. Gerekirse nasıl oynanacağı açıklanabilir. Eğer iki kişiyle oynanacaksa, kişilerden biri ekrana bakar ve hangi nesnenin düştüğünü görür, diğeri ekrana sırtını döner ve hangi yüzeyin kullanıldığını ve hangi objenin düştüğünü, düşme seslerini duydukça söyler. Arkadaşı ona doğru mu, yanlış mı olduğunu söyler ve yeni tepsi kullanılırken sıra ona gelir. Tek başına bu oyunu oynayan izleyiciler gözlerini kapatarak, hangi yüzeyin kullanıldığını, hangi objelerin düştüğünü bilmeye çalışır ve gözlerini çabucak açarak da, doğru mu, yanlış mı olduğunu kontrol eder. Düşüşler arasındaki zaman buna olanak tanır. Eğer ikiden fazla izleyici varsa, bir tanesinin gözlemci olması yeterlidir; diğeri ikisi gözlerini kapatabilir veya sırtlarını ekrana dönebilirler. Bu tahmin oyunu iki kez oynanabilir; ikinci kez, düşmenin sırası birincisinden farklı olabilir.

Bu oyunla anlatılmak istenenler şunlardır:

- Ses; iki nesne çarpıştığında oluşur.
- Ses; çarşıpan objelerin madde yapısına bağlı olarak oluşur.
- Sesler maddelerin karakteristiğidir. Örneğin, ağaç üstündeki ağaç, metal üstündeki metal her zaman ayırt edilebilir.

ac. Bazı Şekillerle Çalışma

Saydam silindirik bir bardağın yarısına kadar bir sıvı doldurulur. Bardak bir araç tarafından yavaşça eğilir. Bu arada, kameranın hareket etmediği, bardağın hareket ettiği izleyicilere çeşitli yollarla farkettilir. Bardak eğilmeye başlayınca, sıvının yatay yüzü kendini elips olarak gösterir; bu işlem, sıvı, bardağın kenarına gelinceye kadar sürdürülür. Bu sekansın tersi bardağı tekrar dikey konuma getirecektir. Sekans değişik çaptaki bardaklarla tekrar edilebilir.

Bu bölümde anlatılmak istenenler şunlardır:

- Sıvı yüzeyleri her zaman yataydır.
- Silindirler sonsuz sayıda düz bölümlere sahiptirler.
- Bu bölümlerden bir tanesi dairedir(silindirin ekseni dikey olduğu zaman) ve diğerleri de elipstir, bunlar eşit olmayan iki eksene sahiptirler.
- Bardağın eğilmesiyle; bir eksen büyürken, diğeri küçülür.
- En büyük elips, sıvının bardağı terkedeceği noktada oluşur.

ad. Ana Dilin Bazı Görünümleri

Ekranada önce "is" kelimesi, sonra "it" kelimesi yatay olarak yazılmış şekilde görünür ve ekranın herhangi bir yerine yerleşirler. Bir ses "is" görüldükten sonra, yalnızca bir kez, "is" der. "it" görüldükten sonra da, aynı şekilde bir kez "it" der.

Daha sonra bir gösterge "is" ve sonra "it" e dokunur. İzleyicilerin "is" ve "it" demesi için de arada zaman bırakılır. Gösterme, "it is" bir cevap şeklinde söylenebilecek ritme ulaşıncaya kadar sürer. Gösterge kaybolur ve kısa bir süre sonra "it is" i hızlı bir şekilde göstermek için tekrar görünür.

Bu kez ekranada "at" kelimesi görünür, bir ses "at" kelimesini okur. Bu "at" kelimesinden benzer bir "at" sıçrar ve ondan ayrılarak "pat" i oluşturmak üzere "p" işareti ile birleşir ve sonra "pat" kelimesi bir kez seslendirilir. "at" ve "pat" kelimeleri sessiz olarak gösterge sırasıyla "is", "it" ve "pat" i gösterir. Bazı izleyiciler kendi kendilerine "is it pat" i oluşturabilecekler, fakat belki soru biçimini oluşturamayacaklardır. Daha hızlı bir gösterme bu soruyu sağlayacaktır: Is it pat? Küçük bir çocuk sesi bu soruyu söyleyebilir. Bu da, izleyicilere kendi okuyuşlarını değerlendirme şansı verir.

Bu sekanstan hemen sonra "it, is, pat" kelimeleri teker teker yeterli bir hızla gösterilir. Amaç, "It is pat" düz cümlesini oluşturmaktır.

Gösterge, "Is it pat?" cümlesine geri dönerek, "it is" cevabını takip eder. İzleyicilerin okumalarını kontrol etmeleri için, burada tekrar kayıt edilmiş ses kullanılabilir.

Birbirinden bağımsız pozisyonlarda ekran 4 kelimiyi gösterir -is, it, at, pat. İzleyicilere telaffuz zamanı bırakılarak, "at" ve "pat" kelimeleri sıra ile yakın çekimde gösterilir. Daha sonra "it" gösterilir, ve bir saniye sonra "pat" kelimesinden, "p" nin bir benzeri ayrılır ve "pit" i oluşturmak üzere "it" e koşar. "Pit" ten bir tane "it" uzaklaşır. Ekranda şu anda "at, it, is, pat, pit" oluşmuştur.

Bir süre sonra "a" sabit, "t" ve "p" birlikte onun etrafında dönerler. "tap" i oluşturmak için dönmeye kısa bir süre ara verilir ve "pat", "tap" ve tekrar "pat" oluşarak dönme sürer.

Aynı işlem, "pit" ile "tip" i oluşturmak için tekrarlanır ve sıra ile "pit" ve "tip" oluşur.

Daha sonra "pat" ten, bir "a" biraz aşağısına düşer, böylece "t" nin ve "p" nin hareketleriyle karışmamış olur, "tap" oluşunca bir benzeri aşağıya düşer

ve "a" yı kapatarak onun üzerinde "tap" oluşmuş olur. Aynı şey "pit" ve "tip" ile yapılır.

Eksen üzerinde dönme de, "pat" ve "tap"; "pit" ve "tip" kelimelerini birbirlerine dönüştürmek üzere kullanılabilir. Tüm bu işlemler sırasında da izleyicilerin tekrarlaması için boşluklar bırakılır.

Sonra, ekran "at, it, is, pat, tap, pit, tip" kelimelerini gösterir. Gösterge sıra ile, "it is, is it, it is pat, tap it, tip it" oluşturmak için ekrana gelir.

Bir başka işlemde ekran dikey olarak ikiye bölünür; bir tarafta bir önceki görüntünün 7 kelimesi görünür, diğer tarafta ışıklı bir kalemle 6 satırda yazılmış, yukarıdaki 6 cümle sıra ile görünür. İzleyicilerin söylemesi için, gösterge rastgele bu cümleleri gösterir.

Bu bölümde anlatılmak istenen ve tekniği şöyle sıralanabilir:

- Üzerinde anlaşmaya varılmış işaretler, birisinin konuşmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu okuma davranışdır.

- Vurgulama; anlamayı gösteren bir geri-besleme mekanizmasıdır.

- İzleyici, birbirlerinin tersi kelime çiftlerini iyice tanıyarak onları ayırtetmeye başlar, karışmaları böylece önlemiş olur.

- Kelimelerin işaret edilmesi, konuşmanın bir özelliği olarak yer alır. Bu, zaman içinde oluşarak, öğrenenlerin konuşma kurallarına duyarlı hale gelmelerinde yardımcı olur ve okumayı kolaylaştırır.

- Canlandırmanın kullanımı, izleyicilere konuşmanın yazı biçimine iyice öğrenme gibi önemli bir uğraşta yardımcı olur.

ae. Sayıların Bazı Görünümleri Üzerine Bir Çalışma

Bu çalışmada, iki çizgi figür veya iki çocuk kullanılabilir. Figürlerden bir tanesi ritmik bir şekilde şöyle söyler: "Bir, iki, üç, dört, beş". Bu 10'a kadar devam eder. Diğeri, "on, dokuz, sekiz" diyerek, 1'e kadar sayarak karşılık verir. Figürlerden bir tanesi konuşurken, diğeri onu dinler ve ona dikkatlice bakar. Sonra birlikte sayarlar: "Bir, iki ... on". Geriye doğru sayarlar. Sonra bir tanesi sessiz olması için diğeri işaret eder ve sayıları birer atlayarak diziyi ezberler;

bir — üç — beş — yedi — dokuz —

Diğeri birinciye sus işareti yapar ve saymaya başlar:

on — sekiz — altı — dört — iki —

Sonra biri diğesine işaret eder, birlikte kendi dizilerini okurlar.

bir üç beş yedi dokuz
iki dört altı sekiz on

Sonra geriye sayarak aynı şeyi yaparlar. Bundan sonra aynı işlemler 20'ye kadar olan rakamlarla tekrarlanır. Ekranda rakamlar görünür.

af. Öykü, Bulmaca, Oyun

Okul öncesi çocuklara yönelik bu programa, öykü, bulmaca veya oyun içeren bir bölüm daha eklenebilir.

b. Dikey Program Hazırlama

Yatay Program Hazırlama biçimini anlatırken seçilen komulardan bir tanesi, Dikey Program Hazırlama biçiminde derinlemesine ele alınmıştır. Dikey Program Hazırlama, bir görüş veya bir fikri sınırsız bir gelişme içersinde incelemenin bir diğer adıdır.

Böyle bir program hazırlamada şunlar gözlemlenir:

- Etki doruğuna ulaşır.
- İzleyicinin ilgi konudaki deneyimleri gözö-
nüne alınır.
- İçerik anlamlıdır.
- Hatırlama kolaydır.

Örneğin, Yatay Program Hazırlama biçiminde yer alan "Sesin Bazı Özellikleri İli İlgili Bir Çalışma", Dikey Program Hazırlama biçiminde şu alt başlıklara ayrılabilir:

- Seslerle İlgili Çalışma
- Ses ve Konuşmanın Nitelikleri İle İlgili
Çalışma
- Müzik İle İlgili Çalışma
- Notalarla İlgili Çalışma
- Müzik Aletleriyle İlgili Çalışma
- Ritm, Usûl ve Ölçü Üzerine Çalışmalar.

Dikey Program Hazırlama biçimine bir örnek de "Televizyonla Okuma Öğretimi" konusudur.

ba. Televizyonla Okuma Öğretimi

Gattegno, görüntü ve sesin isteğe bağlı kullanımı

nedeniyle okuma öğretiminin en etkili şekilde televizyonla yapılabileceğini belirtmektedir. İzleyicilerin televizyonla okuma öğretimini başarması için şu ön koşulları öne sürmektedir:

- Her zamanki gibi televizyon izlerler.
- Diğer aile fertleri ile iletişim kurabilecek düzeyde konuşabilirler.
- Programdaki sesin ya da seslerin anlamını çıkarabilmelidirler.

Televizyon programını destekleyici olarak izleyicilere kitap veya başka materyallerin gerekli olmadığını düşünen Gattegno, burada denemeye çalıştığı şeyin; sadece televizyon ortamıyla izleyicilere okuma öğretip öğretemeyeceği konusu olduğunu ifade etmektedir.

Gattegno, örnek olarak, okuma öğretimi derslerinden bazılarını ayrıntılı açıklamaktadır.

İLK DERS: Bir işaret (örneğin bir harf) ve onunla eşleştirilmiş bir ses ekranda kısa bir süre verilir. İşaret büyümesine veya küçülmesine karşın, ses ve niteliği hiç değişmez. Böylece, işaretlerin değişmelerinin, bu ilişkiye etki etmediğini göstermek mümkün olur. Bu tür alıştırmalarla, bu işaret görüldüğünde nasıl ses çıkarılacağı öğretilmiş olur.

Alıştırmalar, programcının seçeceği değişik zamanlarda tekrarlanır. Tekrarlama iletiyi etkili kılmak içindir. Daha sonra yeni bir işaret bir başka sesle öğretilir.

Öğrenilen bu işaretlerle şu tür oyunlar oynanabilir;

- Ekranın merkezinde birinci ya da ikinci işaret görünür. Daha sonra bu işaretlerden bir yenisi tekrar görünür, bu görünme kesintisiz devam eder. Hangi işaretin ekranda belireceğini tahmin etmek güçleşir.

- İşaretlerden biri bir noktadan başlayarak çizilir, arada zaman kalır ve ikinci işaret ya da aynı işaret onun sağında görünür -ötekinin sağında bir başka işaret- bu sürer. Arada, bir zaman boşluğu bırakılmaktadır, bu izleyicinin hangi işaretin gelebileceğini tahmin etmeye çalışması içindir. Belki sonunda: "Görmeden, hangi işaretin geleceğini kesin olarak bilmem mümkün değil" diyebilir.

- İşaretler arasında eşit boşluklar bırakılarak, yatay biçimde soldan sağa hareketleri gösterilebilir. Bu, dildeki "cümle" kavramını anlatmaya yardımcı olacaktır. Bu iki işaretle bir çok cümle oluşturmak mümkündür. Permutasyon ve kombinasyonlarla bu gösterilebilir. Daha anlaşılır olması için işaretler açıklanabilir: a ve aa. Cümle örnekleri şöyle olabilir:

a a a a
 aa aa aa
 a aa
 aa a
 a aa a aa aa a

Bunu çoğaltmak mümkündür.

Bu oyun izleyicilere bazı kurallar verecektir, okumada etkin olan bazı kurallar. Şimdilik kurallar öğretilmemesine karşın alıştırmalar yapılmış olacaktır ve anlamayla da uygulanmış olacaktır.

İKİNCİ DERS: "a" sesini çıkarabilen izleyiciler, sadece "a" ve "aa" "kelimeler" ini kullanan bir dildaki metinleri okuyabilirler. "i" yi "it" için, "e" yi "pet" için, "o" yu "top" için veya "u" yu "up" için seçtiğimizde ders kolaylaşabilir.

"a" nın anlatıldığı dersteki gibi "u" sesli harfi anlatılır. Bu daha hızlı bir şekilde yapılabilir. Kurallar bu harf için de uygulanmış olur. İki harfle yeni bir kelime "au" kelimesini oluşturmuştur. Bu tersine çevrilebilir. Ekranda çeşitli hareketler yaparlar.

Aynı şekilde sıra "i" nin tanıtımına gelir. Bunu şöyle bir bölüm izler: Ekranda "a" ve "u" bulunmaktadır. "i" bir köşede görülür ve "ia" ve "ai" yi oluşturmak için diğer harflerin yanına gider; aynı şekilde "iu"

ve "ui" yi oluşturur. Sonra üçü birbirine doğru koşarak şu altı permütasyonu oluştururlar: aiu, aui, uai, uia, iau, iua. Şimdi üç işaretimiz ve üç ses oluşmuştur. Oyunlar ve cümleler bu üçüyle olur. Cümleleri okumak için kurallar yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır.

Ders, "e" ve "o" aynı yolda tanıtıldıktan sonra sona erer. Bu sesli harfleri tanıtırken televizyonda her biri için değişik renkler kullanılabilir. Bu işareti adlandırmak için değil, bir ipucu vermek için yararlı olacaktır. Bir kişi sesi aklına getirirken renkle düşünebilir.

ÜÇÜNCÜ DERS: Her derste yeni şeyler katılarak dilin açıklanması sürer.

Ekran beş sesli harfi birbirinden ayrı konumlarda gösterir. Sonra "p" şeklinde kahverengi bir işaret görülüyor, fakat hiç bir ses duyulmuyor. Bunun nedeni "p" nin tanıdığımız ilk sessiz harf olmasıdır. "p" daha sonra gider ve sesli harflerden herhangi birinin önünde durur -'i' nin önünde durmuşsa, bir ses bunu "pin" deki "pi" şeklinde söyler- sonra "p" diğer tarafa atlar ve "ip" oluşur, "ip", "tip" deki "ip" gibi duyulur. Bu ileri ve geri sıçrama iki kez daha yapılır. Birinde sesler söylenir, diğerinde seslerin söylenmesi izleyiciye bırakılır. Sonra "p" bir başka sisli harfe doğru gider. "a" ya gittiğini düşünelim,

"pa" ve "ap" oluşur. Daha sonra beş sesli harf, merkezde "p" nin etrafında bir halka oluştururlar. "p", şimdi, yerinde durmayan ve kendisini eş olmaya davet eden bir sesliye yönelir gibi canlandırılmıştır.

Bu oyun izleyicilerin ilgisini çeker ve aynı zamanda kompozisyona veya kelimelerdeki işaretlerin sırasına göre değişen on farklı hece sağlar.

Daha sonra ilk "p" nin aynısı, dokuz kahverengi "p" daha gelir ve aşağıdaki çiftler oluşur:

ap, pa, up, pu, ip, pi, ep, pe, op, po.

Bu on heceyi izleyiciye kavratmak için her biri kısa bir süre parlaklaşır.

Belli bir sıra izlemeksizin, her bir hece kısa bir süre yanıp söner, böylece izleyicilere heceleri tanımları için olanak sağlanmış olur.

Daha sonra heceler birbirleriyle yer değiştirirler, böylece "pa" diğer dokuz hece ile yüz yüze kalır. ap, pi, ip, pu, up, po, op, pe, ep. "pa", "ap" a yaklaştıkça, kısa bekleyişlerle bu heceler söylenir. Bu süreç kısalır. "pa"nın "a" sı ve "ap" ın, "a" sı üstüste gelip, birbirlerini örtünceye kadar bu süreç devam eder. "pap" görülür ve "pap" sesi duyulur.

Benzer şekilde "pu" ve "up" "pup"; "pi" ve "ip" "pip"; "pe" ve "ep" "pep"; "po" ve "op" "pop" oluşur.

Oluşumlardan bazıları seslendirilmeyerek, bu izleyiciye bırakılır. Oyunu anlamalarıyla programa katkıda bulunmuş olurlar.

DÖRDÜNCÜ DERS: Bu derste senaryonun yarısı üçüncü dersin senaryosuna benzemektedir. Bu kez bir magenta renginde "t" işareti ekrana gelir ve kahverengi "p" işaretinin yaptığı gibi dans eder. Sonunda "tat", "tut", "tit", "tet", "tot" gibi kelimeler elde edilmiş olur. Bunlardan 4 tanesi İngiliz dilinde yer almamaktadır.

Bu dersin ikinci bölümü de canlandırmadır. Ekranın en üstünde beş ünlü ve onların altında "p" ve "t" görülür. Bu işaretlerin benzerleri kendilerinden ayrılarak, bir sesli ve bir sessizden oluşan çiftleri oluşturmak için birbirlerine doğru ilerlerler(up, at, it gibi). Daha sonra üçlü gruplar oluşur. Önce, on tane bilinen üçlüler oluşurlar(pop, pap, tat,tot), daha sonra "p" ile oluşan hece(pa) ve "t" ile oluşan hece (at) "pat" i oluşturmak için karışırlar.

Sonra da "t" ve "p", "top" ve "pat" i oluşturmak için dönerler. Aynı anda, başka yerde "ta" ve "ap" "tap" ı oluşturmak için birbirine giderler. "t" ve "p" "a" etrafında dönerlerken "tap" kelimesi oluşur, sanki "pat" e bakarmış gibi olur, o tekrar oluşuncaya kadar bir süre bekler ve onunla karışmak için hemen fırlar. Yeni bir dönüşü geçmeden önce "pat" şekline gelir. İki kelime bir kelime haline gelir, ayrılırlar.

Sıra bunların nasıl seslendirildikleri kısmına gelmeden önce, "pit" ve "tip", "top" ve "pot" benzer şekilde verilir. Bu yöntemle yeni kelimeler oluşmuştur: pat, tap, pit, tip, top, pat, pet. Bundan sonra ekranı şu ana kadar oluşturulmuş tüm birleşimler kaplamıştır. Ders rastgele bir sırayla bu birleşimlerin yanıp sönmeleriyle sona erer.

BEŞİNCİ DERS: Ekranın iki değişik köşesinde biri yeşil, biri mor iki "s" işareti vardır. Yeşil olanı, hızlı bir şekilde önceki derslerde olduğu gibi, ekranda oluşan seslilere doğru gider, hece oluşturmak için her birinin önüne doğru zıplar. "sa", "su", "si", "se", "so" heceleri oluşur. Bu arada eşleri seslilerin aşağısına düşer. Oluşan bu heceler seslendirilmez. Mor olan "s", "as" ve "is" i oluşturmak için yavaşça ve tereddütlü bir şekilde "a" ve "i" ile sağda birleşirler. Bu iki hece oluşunca seslendirilirler. "sa" bir sıçramada "as" ı oluşturur ve seslendirilir; "su", "us" u oluşturur ve seslendirilir. Bu devam eder. Mor ve yeşille oluşan kelimeler birbirinden kolayca ayrılacaktır.

Bu arada tüm yazılar ekrandan kaybolur, ekran boştur. Sıra ikinci işleme gelmiştir. Ekranın dört köşesinden, dört sessiz harf hızlı bir şekilde arka arkaya belirir. Örneğin, üst köşelerde, yeşil(s) ve kahverengi(p); alt köşelerde, magenta(t) ve mors(s) bulunabilir.

Ekranında "a" belirir ve mor renge doğru ilerler, oradan benzer bir "s" ayrılarak "as" i oluştururlar ve "as" ekranın ortasına doğru ilerler. Benzer şekilde ekranın ortasında "is", "it", "up", "us" oluşur. Ekranında "o" belirir, "t" ve "p" onu karşılamaya giderler, "top" ve "pot" kelimeleri oluşur. "e" görüldüğünde yeşil, magenta ve kahverengi işaretler, onunla birleşmek için ilerler. Kelime olmayı başaran işaretler yeşil ve magenta rengindedir. "set" kelimesi oluşur. Kahverengi üzgün bir halde yavaşça ilk bulunduğu noktaya döner. Aniden "set" kelimesinin yeşil işareti ona doğru ilerler, kendi yerine onu getirir, böylece "pet" kelimesi oluşmuş olur ve yeşil işaret kendisi bu kelimenin sonuna doğru gider, "pets" kelimesi oluşmuş olur.

Yeşil işaret buluşundan memnun bir şekilde "pet"-ten ayrılır, havada uçarak "pots" u, "tops" u oluşturur. Aynı şeyleri "tap" ve "pat" da yapar. Heyecanlı yeşil işaret etrafına bakınarak şimdi de kendini kelimelerin soluna koymayı kararlaştırır ve "stop", "spot", "spat", "spit" i oluşturur. Fakat diğer kelimelerle, örneğin, "pet" ile birleştiğinde bir hata yapmış gibi hemen ayrılır.

Yeşil "s" işaretinin ilk görüldüğü köşeden yağmur gibi yeşil "s" üretilir, aynı zamanda diğer işaretler de birbirlerine yaklaşarak yukarıdaki üç işaretten oluşan kelimeleri oluştururlar, bunların çift-

leri de oluşur ve sağanak halindeki "s" lerle birleşirler. Şimdi ekran "s" içeren bir sürü kelimeyle dolmuştur. Bu arada geç kalmış bir "s", kelime başlarındaki tüm yerlerin kapılmış olduğunu görerek kendini "stop" un sonuna koyar ve "stops" oluşur, oradan ayrılır "spot" a gider, "spots" oluşur. Bu sırada köşeden hızla 10 tane yeni "s" gelir; "sits", "sets", "pets" ve "stops", "pots", "pits", "taps", "tips", "tops" kelimelerini oluşturur.

Ekranın üst tarafındaki sesliler kaybolur ve yirmi dokuz kelime oluşur.

ak is at it up us
pat tap pit tip pot top
sat sit sits set sets pet
pats taps pits tips pots tops pets
spot spots stop stops

"pets" ışıklandırılır, çalkalanır ve tersi "step" oluşur. Kelime oluşunca, yeşil bir "s" köşeden gelir ve bu kelimeyi "steps" e dönüştürür. "steps" kelimesinden bir "step" kelimesi ayrılır, çalkalanır ve "pets" haline gelir. Şimdi otuzbir kelime oluşmuştur. Bunlardan çoğu yeşil "s" yi, sadece ikisi mor "s" yi kapsamaktadır.

Bu dersin sonunda sıra ile değişik kelimeler

ışıklanır. Bu seslendirilmek için veya değişik hızlarda aşağıdaki örnekleri oluşturmak içindir;

it is pat
it is pat it is pat

"it is pat" normal bir şekilde söyleninceye kadar sürer. Soru cümlesi "is it pat" oluşturulur. Aynı biçimde "is pat up, sit up pat, pat stops at stops" oluşturulur.

Kelimelerle başka çalışmalar da yapılır ve ders sona erer.

Bundan sonraki derslerde bu kadar canlandırma kullanılmayacak, daha çok cebirsel teknikler kullanılacaktır. Cebir okullarda okutulan bir ders olmasına karşın, aynı zamanda zihnimizi çalıştırırken kullandığımız tüm işlemlerin adıdır. Yani derslerde zaman kazanmak için, önceki derslerle bağlantı kurmak ya da eskileri yenilere uyarlamak gerekir. Cebir bilimi bu sürecin açıklanmasına yardımcı olacaktır.

Daha önce bu işlemlerin üçüyle karşılaşılıştı;

Tersine çevirmeler(top-pot)

Eklemelemler(up-pup)

Bir başkasının yerine koymalar (tip-tap)

Bir dördüncü işlem de şöyledir;

Araya eklemeler(pest-pet)

Bunlar kullanılarak istenilen sesler elde edilebilir. Bu işlemlerin yapılması istendiğinde, değişik işaretler kullanılarak anlatılabilir.

III. BÖLÜM

"Towards A Visual Culture" dan
Yararlanılarak Geliştirilen
OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İÇİN
TELEVİZYON İLE BİR OKUMA ÖĞRETİMİ MODELİ

A. GİRİŞ

Okuma-yazma öğretimi, Milli Eğitim Temel Kanununa göre İlköğretim Temel Eğitim kademesinde, ilkokulda öğretilir.

"Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre okulöncesi eğitim, zorunlu öğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsamaktadır. Son değişikliğe göre Türkiye'de zorunlu öğrenim altı yaşından başlamaktadır. Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda okulöncesi eğitimin ayrı bir eğitim düzeyi olması kabul edilmiştir. Okulöncesi eğitim 0-5 yaş(0-60 ay) çocuklarının eğitimini kapsamaktadır. Bu eğitim düzeyi kendi içinde de ikiye ayrılabilir. Yuva eğitimi, bir iki yaşındaki çocuklar içindir. Çocuklar bu yaşlarda bebeklik çağına bulunmaktadır. Anaokulu ise daha yukarı yaşlardaki çocukları kapsamaktadır..."(1).

(1) Doç.Dr. İ. Ethem BAŞARAN, Eğitim Yönetimi, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1983, s.24.

1980 nüfus sayımına göre okulöncesi çağ nüfusu 6.142.289'dur. Bu, 2-6 yaş arasındaki çocuk sayısıdır.

1981-82 öğretim yılında uygulama okulu niteliğinde 283 anaokulu, 14 bağımsız anaokulu bulunuyordu. Okulöncesi okul ve sınıflarda 55.000 öğrenci öğrenim görüyor, 3.500 öğretmen bu kurumlarda görev yapıyordu(1).

Kapsamlı araştırmalar olmamasına karşın, Türkiye'de çocukların erken dönemlerden başlayarak televizyon izledikleri gözlenmektedir. Küçük çocukların ailenin diğer üyelerinden ayrılmayıp aynı odada televizyon izlemesi bunda önemli bir etkidir.

3-6 yaş dönemi eğitimcilerce "Birinci Çocukluk Çağı" diye adlandırılır. Bu dönemde, sezgisel düşünme, düşlem gücü, konuşma becerisi, kelime dağarcığı, merak artıyor. Bu dönemde çocuk oldukça bencildir ve ilgi bekler(2).

Okulöncesi dönemle ilgili uzman, eğitimciler ve genelde aileler, etkili bir kitle iletişim aracı olan televizyonun eğitici niteliğinden yararlanılması taraftarıdır.

(1) BAŞARAN, s.25.

(2) Doç.Dr. İbrahim Ethem BAŞARAN, Eğitime Giriş, 5. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1984, s.124-125.

Okulöncesi dönem çocuklarına okuma öğretimi konusu tartışılmaktadır. Uzmanlar öğretilmesinden yana degillerdir, fakat öğrenmeye hazır çocukların da engellenmemesi gerektiği görüşündedirler.

Burada anahatlarıyla yer verdiğimiz model bir "önçalışma" niteliği taşımaktadır. Kapsamlı bir eğitim programı, eğitimci, uzman, teknik uzman, sanatçı ve danışmanlardan oluşacak gruplarca hazırlanmalıdır. Modelin oluşmasında "The Electric Company", "Sesame Street" projelerinin temel fikirleri öncülük etmiştir. Televizyonla okuma öğretimi konusunda öneri programlar, yöntemler geliştiren ve bazı kurallara ulaşan Caleb Gattegno'nun "Towards A Visual Culture" adlı kitabı, bu modelin geliştiriminde daha etkili olmuştur.

Sonuçta bu model, evde televizyon izleyen 2-6 yaş grubuna yönelik "Okumaya Hazırlık"; okuma yeterliğine ulaşan çocuklara da okumayı öğretici nitelik taşımaktadır.

B. MODELİN GENEL AMAÇLARI

Bu model önerisi programın yayın ve yapım çatısına aittir. Yaratıcı detaylar, programlar üretilirken yapım ve yaratım ekibince düşünülüp uygulanacaktır.

Bu modelle şunlar amaçlanmıştır:

- 2-6 yaş çocukların okuma öncesi becerilerini geliştirmek,
- Benzer, ayrı şekilleri tanıtmak,
- Harfleri ve seslerini tanıtmak,
- Sayı kavramı, sıralama ve sınıflamayı öğretmek,
- Renk, genişlik, yükseklik, uzunluk, uzaklık kavramlarını öğretmek,
- 5 duyuya ilişkin kavramları tanıtmak,
- Sık kullanılan ünlem, hece, kelimeleri tanıtmak,
- Cümle kurma, Türkçe'yi algılama ve kullanma yeteneğini geliştirmek.

C. KONULAR

ŞEKİLLER

- çizgi
- üçgen
- kare
- dikdörtgen
- çember
- başka düzensiz şekiller.

SAYILAR

- sayma sayıları(20'ye kadar)
- sıralama sayıları(20'ye kadar)
- ikişer, üçer sayma(20'ye kadar)

HARF-HECE-KELİME-CÜMLE

- alfabe harfleri
- ünlüler
- ünsüzler
- ünlem
- hece
- kelime
- cümle

KAVRAMLAR

- renk
- geniş-dar
- yüksek-alçak
- kısa-uzun
- dört mevsim.

D. YÖNTEMLER

Çağın gereği zamanı oldukça sınırlanmış, planlanmış ve bu nedenle değerlendirilmiş insanlara kısa sürede özel bir çaba ve zaman gerektirmeden yoğun iletiler gönderiyor olması, reklam filmlerinin izleyici sayısının

çok ve her toplumsal kesimden insanlarca izlenmesine neden oluyor.

Reklamaların çocuğu ilgilendirdiği biliniyor. Reklam filmleri dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamizm hızla geçen çekimlerden oluşabildiği gibi, görüntünün iç dinamikleri kullanılarak da oluşturulmuş olabilir. Reklamcı, hedef kitlesine, kısa sürede (15-60 saniye), yoğun ve etkin mesaj iletmek zorundadır. Sürenin uzunluğu reklamın etkisini arttırmaz. Bununla birlikte televizyon reklamcıları bir mal ve hizmetin reklamının, hangi gün, saat, kuşakta ve hangi programın öncesi ve sonrasında yer alacağını iyi planlarlar. Yineleme de reklamın etkililiğini arttıran bir unsurdur. Reklamcılar, aynı mal ve hizmetin reklam filmini, sık sık yinelenmesinin yolaçtığı monotonluktan kurtarmak için küçük değişiklikler yaparlar. Bu, Reklam Yayın Yönetmeliği açısından da bir zorunluktur.

Kurgu, diğer türlere oranla reklam spotlarında çok daha önemli bir işleve sahiptir. Reklam filmleri, genellikle anlıksal algılamaya yöneliktir.

Uzun metrajlı filmlerde, müzik, destekleyici bir işlev görürken, reklam filmlerinde doğrudan etkileyici bir unsur olmaktadır. Reklam filmlerinde, görüntülerin değişimine, reklamı yapılan nesnenin niteliğine, kurgunun ritmine uygun, görüntüler kadar özenli

hazırlanmış ya da bestelenmiş müzik parçaları(cıngıl) kullanılır.

Reklamcılar insan ihtiyaçlarını iyi saptarlar ya da ihtiyaç yaratırlar.

Elektronik teknolojisinin, özel efektler alanına kazandırdığı yenilikler, filmlerin etkinliğini arttırmada önemli bir yere sahiptir. Reklam filmleri dışında bu tekniklerin çok sıklıkla kullanılmayışı, bu türün bir avantajı sayılabilir. Nitekim, son yıllarda bu avantajdan müzik programları, belgeseller gibi türler de yararlanmaktadır.

Çerçeve düzeni, çekim ölçekleri, kamera hareketleri, renkler, oyuncu ve görsel malzeme, seslendirme, özel efektler gibi unsurların reklamın etkililiği açısından nedenselliği çok daha iyi araştırılmakta ve somut deneylere dayandırılmaktadır.

Modeldeki programların sunuluşunda yer yer yöntem olarak "reklam filmleri tekniği" kullanılmıştır.

Canlandırmanın bütün türleri, kukla, drama ve müzik "The Electric Company", "Sesame Street" projelerinin vazgeçilmez program teknikleri olmuştur. Caleb Gattegno'nun çalışmalarından yola çıkarak, özgün katkılarla oluşturulan bu modelde yukarıda saydığımız yöntem ve tekniklerin başarılı bir biçimde kullanılması amaçlanmıştır.

E. YAYIN KUŞAĞI, PERİYODU, SÜRESİ

6 ayda tamamlanacak dizi IV. (30 Eylül-31 Aralık) ve I. (1 Ocak-31 Mart) Yayın Dönemlerinde yer alabilir. Okuma dizisinde programların süresi konular ilerledikçe artmaktadır. Dizinin ilk programı 1 dakikadır, 3 ay sonunda süre 5 dakikaya yükselecektir, daha sonraki aylarda program süresi 10 dakikaya ulaşacaktır.

Başlangıçta günde 4 kez spot şeklinde yayınlanan programların, yayınlanma sıklığı program süreleri arttıkça azalacak ve son ayda günde bir kez olacaktır.

Okuma öğretimi programları, çocukların günlük yaşantılarına uygun zamanlarda yayınlanmalıdır. Okul-öncesi dönem çocuğu, televizyon izlemenin dışında, uyuma, dışarıda oynama, arkadaşlarına gitme, yemek yeme, anne-babayla biryerlere gitme, kardeşleriyle oynama, içerde yalnız başına oynama, masal dinleme, bir büyüğünün okuduğu kitabı dinleme gibi çeşitli etkinliklerde bulunur. Bir günlük programını şöyle çıkartmak mümkündür.

7.30	Kalkış
8.00 - 8.30	Sabah kahvaltısı
12.30 - 13.00	Öğle yemeği
13.00 - 15.00	Öğle uykusu
19.00 - 19.30	Akşam yemeği
21.00	Yatma

Bir çocuğun gece yatma vakti 20.00 ile 21.00 arası değişmektedir. Pedagog Doçent Dr. Haluk Yavuzer de çocukların saat 21.00'de yatmaları gerektiğini belirtiyor. Fakat çocuğun, cazip bir program sebebiyle daha fazla televizyon izlemek isteyebileceğini açıklıyor.

Bunlar gözönüne alınarak, yayınlanma periyodunun günde 4 kez olduğu zamanlarda; ilk yayın sabah 8.00-10.00 arası; ikinci kez 10.00-12.00 arası; üçüncü kez 16.00-17.00 arası; dördüncü kez 18.00-19.00 arası yayınlanabilir. Yayın günde 2 kez olduğu zamanlarda, birincisi sabah 8.30-9.00 kuşağında, ikincisi akşam 17.00-19.00 kuşağında yer alabilir.

Sabah kuşaklarında genellikle kadınlara yönelik programlar yer almaktadır. Bu programların başlangıcı ya da sonu okuma programı için uygundur.

17.00-19.00 kuşağı çocuklara ayrılır. İlgi çeken bir filmin, dizinin sonunda okuma programına geçilebilir.

Yayın kuşakları elveriyorsa okumaya hazırlık programı günlük yayın programı içinde daha sıkça yer alabilir. Programın yinelenmesi çok önemlidir. Yineleme, aynı programın bir kaç kez yayınlanması şeklinde olabileceği gibi, aynı programda yapılacak küçük bir takım değişikliklerle yapılan versiyonların yayınlanması ile de olabilir.

Reklam kuşaklarının öncesi ve sonrası da izlenebilirliği arttırma açısından uygun bir seçim olur. Çünkü reklam kuşağı zaten çocuklarca ilgiyle izlenmektedir. Reklamların devamı gibi algılanacak ve dikkat henüz dağılmadan izleme oranı yüksek olacaktır.

İzleme oranı yüksek olan tatil günlerine rastlayan uzun süreli Cumartesi-Pazar kuşakları bütün ailenin televizyon başında olduğu saatlerdir. Tatil kuşaklarının bölümleri arasına da okumaya hazırlık programı serpiştirilebilir.

F. YAPIM ÖZELLİKLERİ

Televizyonun her kesimden izleyiciyi pasif konuma ittiği bilinen bir gerçektir. Yarışma, oyun içerikli programlar pasif izleyiciyi etkinleştirme özelliğine sahiptir. Nitekim telefonla izleyicilerin aranması, sesleriyle programa katılmaları gibi teknikler izleyiciyi televizyon karşısında etkin hale getirir.

Gattegno da "Towards a Visual Culture" da izleyicinin programlara katılımına önem vermektedir. İzleyiciler programlara katılmak için herşeyi yapabilirler; sesleri tekrarlayabilirler, okumaya yönelik programlarda harflerin canlandırılarak verilmesinde kendilerince çeşitli oyunlar kurabilirler. Gattegno hazırladığı program önerisinde bekleyişlerle, bıraktığı

boşluklarla, çeşitli teşviklerle izleyiciye bu olanağı sunmaya çalışmıştır. Hatta, okuma öğretmeyi amaçlayan programları için şu koşulları sıralamıştır: İzleyici programları kaçırmadan izleyecek, kendisine yönelik oyunları aynayacak ve öğretilen sesleri tekrarlayacaktır. Ancak bu şekilde okuma öğrenmesi mümkündür. İzleyici bir kelimeyi, bir cümleyi söylerken vurgulara da dikkat ederse anlamlarını da kavramış olacaktır. Vurgulamaların doğru yapılması izleyicilerin anlama ulaştığını gösteren bir geri besleme mekanizmasıdır.

Okumaya hazırlık programlarında da, karşılıklı konuşuyormuş gibi söyleşiler, sorular olmalı, karşılık almış gibi diyaloglar kurulmalıdır. Bu söyleşi ortamı ilk programda gerçekleşmeyebilir. Çocuklar sunucu tipi tanıdıkça ve sevdikçe onunla yakınlaşacaktır.

Söyleşi, kahvaltılarını yapıp yapmadıkları, oyuncaklar, diş fırçalama gibi konularda olabilir. Söyleşi çok kısa, anlaşılır kelimelerden oluşan cümlelerle yapılmalıdır.

Program yapım biçimi, Caleb Gattegno'nun Dikey Program Hazırlama yöntemine uygundur. Gattegno okuma öğretimini bu yöntemle geliştirmiştir. Daha önce sözedildiği gibi bu program hazırlama yöntemi, bir konuyu derinlemesine ele almakta ve tümüyle o konunun ayrıntılarına yer vermektedir.

Çalışmanın I. Bölümünde vurgulandığı gibi "oyun" çocuğun yaşamında önemlidir ve eğitim-öğretim açısından uygun bir ortamdır. Oyun aracılığıyla verilen bilgiler kolay öğrenilir, kalıcı olur. Okuma öğretimi programları oyun niteliğinde düşünülmüştür. Eğlendirerek öğretmek Gattegno'da olduğu gibi, modelimizde de genel ilke olarak kabul edilmiştir.

Programlarda görsel dil esastır. Öğretim görselliğe dayanmaktadır. İzleyici sözle yönlendirilmeyecek, görsel malzemeler, öğeler aracılığıyla istenen tavır ve davranışlar oluşturulacaktır. Gattegno'nun bu uygulaması programlar boyunca modelde yer almıştır.

Gattegno'da televizyonla harflerin öğretiminde hareket önplandadır. Harfler bir tür dansetmektedir. Harflere hareketle kişilik bile verilmektedir(harfler geç kalırlar, heyecanlanırlar, bakarlar, üzülürler vb.). Gattegno okuma öğretim programlarında hareketi canlandırma yoluyla sağlamaktadır. Canlandırma tekniği, başarılı bütün programlarda(Sesame Street, The Electric Company vb.) olduğu gibi, modelin öğretim tekniğinde önemli yer tutmaktadır. Programlardaki hızlı ritm objelerinin hareketi ve canlandırmanın dışında, kamera hareketleri ve kurgu ile sağlanacaktır.

3-6 yaş arası çocukların algılamada rengi temel aldıkları bilinmektedir. Gattegno harfleri kavramada

renk unsurunu yardımcı olarak kullanmaktadır. Renk psikolojisinden yola çıkarak, renklerin vurgulama ve pekiştirme amacıyla kullanılmasından programlarda da yararlanılacaktır.

Gattegno'nun kelimeleri öğretirken kullandığı tersine çevirme, harf ekleme, bir başkasının yerine koyma, araya harf ekleme yolları programlarda uygun kelimelerle kullanılacaktır.

Hatırlatma amacıyla geçmiş program bölümleri, değişik biçimlerde yeni program bölümünün başında yer alacaktır. Program dizilerinin ilerleyen bölümlerinde, başlangıçtan beri kullanılmakta olan sayı, şekil, harf, kelime ve kavramlar uygun biçimlerde yinelenerek, çocukların değişik ortamlarda bunları tanımaları sağlanacaktır.

Alfabe harfleri seslilerden başlanarak, çocukların tanıdığı ad ve kelimelerle tanıtılacak, bunu sessiz harfler izleyecektir.

Müzik ve efektler jenerik dışında, kurguya, nesnelere hareketine, renklerin değişimine uygun, ritmik ezgilerle görüntülere eşlik etmek ya da etkiyi güçlendirmek amacıyla kullanılacaktır. Bazen izleyiciye uyarı ya da onu harekete geçirmek amacıyla "sinyal" olarak yerlenecektir. Program için özgün parçalar beslenecektir.

Kelimelerden cümlelere geçildiğinde, kullanılacak öykülerde çocukların kelime dağarcığı gözönünde tutulacaktır.

İşlenecek konunun içeriğine uygun çok çeşitli malzemeler geliştirilmeli ve programlarda kullanılmalıdır.

G. PROGRAM YAPISI

1. JENERİK

Okuma öğretimi programlarının özgün ve etkili bir jeneriği olmalıdır. Tüm programların içeriğine uygun görüntülerden oluşmuş bir jenerik olabilir. Çizgi, karton veya kukla, sevimli bir tip geliştirilebilir. Bu bir hayvan veya eşyanın canlandırılması olarak da düşünülebilir.

Bir kedi, fare, köpek ya da maymun bütün programları açan tip olabilir. Belki bir harf, göz, kulak, ağız, burun ilavesiyle ilgi çekici sunucuya dönüştürülebilir.

Jenerik müziği çok önemlidir. Özgün bir melodi olmalı, hatırlanabilir ve kalıcı temler seçilmelidir. Bir koro ya da jenerik için seçilen tip; "Hey çocuklar!", "Haydi!", "Merhaba!" diye heyecanla çocukları televizyon

başına çağırabilir. Çağırılı duyan çocuk bir başka odada bile olsa televizyon başına gelebilmelidir.

Jenerik müziği aynen bir reklam "cıngıl" ı gibi ritmik ve çocukların mırıldanabileceği tarzda bestelenmelidir.

Bundan sonra programın asıl konusuna geçilmelidir. Konulara göre program yapıları şöyle geliştirilebilir:

2. ŞEKİLLER

Okumaya hazırlık programlarının ilk bölümünü "şekiller" oluşturmalıdır. Harf, sayı ve diğer kavramlar şekillerden yararlanılarak öğretilecektir.

ÖRNEK:

Çizgiler renkli bir fon önünde, müzik eşliğinde bir tür dans edebilir. Bunun için bazı canlandırma tekniklerinden yararlanılabilir. Çeşitli kalınlık ve uzunluktaki çizgiler; düz, eğri, biçimlerde ritmik olarak "dans" etmelidir. Müziğe uygun olarak yatay ve dikey çizgiler sıralanabilir. Müzik eşliğinde çizgilerin uçları ve ortaları kıvrılmalı, yuvarlaklar oluşmalıdır.

Sonraki aşama çizgilerden üç tanesinin müzik eşliğinde birleşerek üçgene dönüşmesidir. Üçgenlere

ayrılan her programda, çizgiler ölçüleri farklı değişik bir tür üçgeni oluşturur. Değişik ölçülerdeki bu üçgenler, kırmızı, yeşil, mavi, turuncu, sarı ile renklendirilir.

Programlar boyunca, canlandırılmış tipler olarak yer verilecek kahramanlar koro halinde ya da tek tek "üçgen" diye bağıracaklardır.

Kare şeklinin öğretileceği programda "seksek" oyunu kullanılabilir. Herkesce bilinen bu oyun, değişik renklerden oluşan karelerde, canlandırma tiplerimizin seksek oynamasıyla gerçekleştirilebilir.

Çember öğretilirken saat, bisiklet tekerleği, ay ve güneş yuvarlağı kullanılabilir.

Şekillerle ilgili bütün programlarda, üçgen, kare, çember çizgilerin dansıyla oluşacak, kahramanlarımız şekillerin adlarını koro halinde söyleyecekler, çizgilerin dansıyla program kapatılacaktır.

Temel şekillerin öğretilmesini, bu şekilleri doğadaki benzerleriyle karşılaştırma ve tanıtmaları izleyecektir. Özel efektler ve canlandırma teknikleriyle yapılan resimler, önceleri yalınken, giderek daha çok sayıda şekil kullanılarak geliştirilecek, şekillerle çocuğun çevresi ilişkilendirilmiş olacaktır.

ÖRNEK:

Üçgen şekli bir ev resminin çatısını oluşturacak; kare pencereleri; dikdörtgen kapıları, bir arabayı, bir yolu; çember arabanın tekerleklerini ve güneşi oluşturacaktır. Resimdeki bu şekiller, programlarda öğretiliş sırasına göre renklendirilecektir.

Bir başka resim şöyle oluşturulabilir: Ekranın solundan bir dikdörtgen girer, sağa doğru ilerlerken; sağdan iki çember dönerek sola ilerler ve bu şekiller ortada buluşur, arabayı oluştururlar. Araba müzik eşliğinde sağa, sola hareketini sürdürür.

3. SAYILAR

"Şekiller" program dizilerinde kullandığımız pek çok malzeme sayıların öğretiminde de işe yarayacaktır.

ÖRNEK:

Canlandırma tekniğiyle dans eden çizgiler müzik eşliğinde, dönerek, kıvrılarak, yuvarlaklaşarak "1", "2", "3" gibi sayma sayılarını oluşturabilir.

Ekranında "1" görüldüğünde yanında bir üçgen; "2" sayısının yanında iki kare; "3" sayısının yanında üç çember bulunabilir.

Sayılar, şekillerde olduğu gibi çevreyle ilişkilendirilmelidir.

ÖRNEK:

Belli sayıda üçgenlerden oluşan ağaçlara geçmek; karelerden yapılan evlere; çemberlerden portakallara ya da toplara geçmek gibi.

Sayma sayılarını, program dizisinin başından beri kullandığımız kahramanlar koro halinde okuyacaklardır.

ÖRNEK:

Siyah yazılmış sayılar okundukça renklenebilir ya da yanıp sönebilir.

Sayı kavramı çocukların sıkça kullandıkları oyuncaklarla ilişkilendirilecektir.

ÖRNEK:

Üzerinde "1, 2, 3" gibi sayıların yer aldığı yarış otoları, atlar programlarda değişik düzenlemeyle kahramanlarımıza okutulabilir. Hakem "1, 2, 3" diye sayarak "çıkış" verebilir. Yarış otoları ya da atlar tünellere girip çıkabilir, engel geçebilirler. Bu sırada izleyici durumunda olan kahramanlarımız "dış ses" olarak ve ritmik bir şekilde bunları okuyabilirler.

Sıralama sayıları da aynı yöntem ve malzemeyle öğretilmelidir.

4. HARF-HECE-KELİME-CÜMLE

İlk okuma ve yazma öğretimi yöntemleri dörde ayrılır.

"Bireşim Yöntemi: Bu yöntemde harfler ve bu harflerin sesleri öğretilerek okuma-yazma öğretime başlanır. Öncelikle ünlüler(sesli harfler) kavratılır. Bunların önüne ünsüzler(ses-siz harfler) getirilerek seslendirme yapılır. Böylece heceler ve sözcükler öğretilir...

Bu yolla öğretilen hece ve sözcüklerden cümleler oluşturulur. Ardından cümle çözümleme çalışmalarına geçilir. Bu yöntemde okuyucunun bütün dikkati hece ve harflere yöneldiği için, anlama, istenen biçimde olmaz.

Karışık Yöntem: Bu yöntemde önce cümle ve sözcükler öğrencilere verilir. Sözcük, hece ve harflerin tanıtılmasına hemen geçilir. Böylece çocuk, cümleyi, sözcüğü, heceyi ve harfi birlikte öğrenmiş olur. Bu yöntemde amaçlanan, okumanın kısa bir sürede öğretilmesidir. Ancak okuma kısa sürede öğretilse bile; hızlı, sürekli ve anlamlı okuma becerisi ve alışkanlığı kazandırılmaz.

Öykü Yöntemi: Bunda hazırlanan kısa bir öykünün cümle cümle kavratılması, bu öykü üzerinde çalışmalar yaparak sözcük, hece ve harflerin, dolayısıyla da okuma-yazmanın kavratılması amaçlanır.

Çözümleme Yöntemi: Bu yöntemde çocuğun yaşantıları, çevresi ve sözcük dağarcığı göz önüne alınarak, kısa emir cümleleri öğretilerek

ilkokuma ve yazma çalışmalarına başlanır. Bu, cümleden yola çıkarak, sözcük, hece ve harflere doğru gidilerek okuma-yazma öğretme yoludur. Bu yöntem, çocuk psikolojisine çok uygundur. Çünkü çocuk, toptan algılama özelliğine sahiptir. Bir şeyi bütün olarak kavrar. Okuma-yazma bu yöntemle öğretildiği zaman, çocuk doğru, hızlı ve anlamlı okuma becerisini daha kolay kazanır.

Bilindiği gibi ülkemizde çözümleme yöntemi kullanılıyor..."(1).

Örgün eğitimde okuma öğretimi "çözümleme yöntemiyle" yapılırken, televizyonla okuma öğretiminde "bireşim yöntemi" tercih edilmiştir. "Çözümleme yöntemini" televizyona uyarlamak daha zordur. Televizyonun bir araç olarak sahip olduğu özellikleri(2) okuma öğretimi programlarında "bireşim yöntemini" kullanmayı gerektiriyor, böylece bu yöntemin yüz yüze eğitimde varolan sakıncaları ortadan kalkmış oluyor.

Sesler ve işaretler olan harflerin öğretimi, televizyonla okuma öğretimi programlarının önemli bir bölümünü kapsamaktadır.

(1) Doç.Dr.Cahit KAVCAR-Dr.A. Ferhan OĞUZKAN. Türkçe Öğretimi, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 195, 1987, s.26-27.

(2) Bu özelliklerden, tezin I. Bölümünde yer alan "Çocuğun Okumaya Yönelik Görme ve Anlama Özellikleri" konusunda söz edilmiştir.

Sesler ve harflerin öğretilmesinde çocukların, hemen okumaya başlamaları amaçlanmamaktadır. Sesleri ve harfleri birbirinden ayırdetme, harflerin seslerini ve kullanıldığı kelimeleri tanıyabilme, program dizisinin bu bölümünün amacıdır.

Ünlü harflerin seslendirmesi çocuklar için daha kolay olacaktır. Bu harflere uygun espriler bulmak mümkündür. Sayılar bölümünde kullanılan malzemeler burada da işe yarayacak; hem sayılar hatırlatılmış olacak, hem de harfler öğretiliecektir.

ÖRNEK:

İki yarış arabası çekişmektedir. Biri diğerini geçer, seyirci kahramanlarımız "aaa!" diye bağırırlar. Bu sırada ekranın altından, soldan sağa kıvrılarak (a) harfleri geçer. Sonra bu harflerden birisi büyüyerek ekranı doldurur.

Diğer ünlü harfler için benzer espriler bulunacaktır.

Ünsüz harfler, ünlülerin önüne veya sonuna eklenerek öğretiliecektir.

ÖRNEK:

Öğretiliecek harfle başlayan çocuğun tanıdığı kişi, hayvan ya da nesnenin görüntüsü ekranda görünür. Adı okunur. Harf ve görüntü birlikte verilir. Daha sonra görüntüde sadece harf kalır. Harflerin büyük ve küçük

yazılışı gösterilir. Çocuklar "B" ile "b" nin aynı seslerin işareti olduğunu öğrenmelidirler.

B harfi	Baba, balon
C harfi	civciv
Ç harfi	çiçek, çanta
D harfi	dede

gibi görüntülerle eşlenerek öğretilbilir.

Daha önceki bölümlerde olduğu gibi harf öğretiminde de özel efektler, canlandırma renklendirme, kamera hareketleri kullanılacaktır. Müzik yine etkin bir unsur olarak programlarda yer alacaktır.

Ünsüz harflerin öğretiminde ünlemler ve bilinen hayvanların sesleri kullanılacaktır.

ÖRNEK:

- Civciv resmi canlandırılır. "cik, cik" heceleri yinelenir. Her "cik" sesiyle "cik" yazısı hareketlenebilir.

- Kuzu resimleri ile "me me" heceleri yinelenir.

- İnek resmi ile "mö mö" heceleri öğretilir.

- Biberondan süt içen bebek gösterilir. "mama" yazısı ekrana gelir, bebek "mama" diye seslenebilir.

- Hareketli karga görüntüsü "gak gak" hecelerini öğretmede kullanılabilir.

- Ördek, "vak vak" hecesi ile yüzebilir.

- Buharlı tren görüntüsü çizgi, karton veya oyuncak olarak canlandırılır. "çuf çuf" heceleri yinelenir ve yazı olarak gösterilir.

İlerleyen programlarda, daha önce öğretilen hecelerdeki, kelimelerdeki harflerin yerleri değiştirilerek, bir harf çıkarılıp bir harf ekleyerek, kelimeleri tersine çevirerek yeni hece ve kelimelere geçilecektir. Harflerin yer değiştirmesi müzik eşliğinde, dans olarak gerçekleştirilecektir.

ÖRNEK:

- "Civ civ" heceleriyle civciv görüntüsü birlikte ekranda görülür. Civciv, "cik cik" hecelerindeki "k" harflerini müzik eşliğinde "cik cik" heceleri yinelenirken yer, yerine "v" harflerini koyar, "civciv" okunur.

- Karga ile öğretilen "gak" hecesine, bir çizgi kahramanımız çekiçle vurur ve "g" harfi alttan görüntüden çıkar, yerine "ç" harfi gelir. Çekiç sesiyle eş zamanlı olarak "çak çak" heceleri okunur ve ekranda görülür.

- "çak çak" heceleri ekrandayken fon rengi mavileşir, bir gölü andırır şekilde dalga hareketleri oluşur. Sağ veya soldan yüzerek bir ördek girer, beraberinde "vak vak" heceleri duyulur, "vak vak" yazıların sese uygun olarak yanıp sönerler.

- Ellerini çırpan çocuklar görünür, "şak şak" sesleriyle "şak şak" heceleri ekranın yukarısına ilerler.

- "şak" hecesi "k" ve "ş" harflerinin yer değiştirmesiyle tersine döner, bir yüz görüntüsüne kaş çizilirken "kaş" hecesi ekranda görülür ve okunur.

- Yüz görüntüsü uçan bir kuşa dönüşür, kuş ağzından "u" harfini bırakır, "k" ve "ş" harflerinin ortasındaki "a" düşer, "u" harfi buraya yerleşir. "Kuş" hecesi görülür ve okunur.

Benzer biçimde "koş", "kış", "taş", "yaş", "baş", "boş" heceleri ve sesleri öğretilir. Geçiş yapabilecek hece ve kelime örnekleri şunlar olabilir:

zil	bal	say	yaz	ses	at	tay
dil	böl	yol	saz	sos	et	çay
sil	bul	yıl	buz	süs	ot	yay
çil	bul			sus	öt	kay
kil	bil			sis	süt	bay
pil	buz			mis		bayan
fil	ip					
	öp					
	hop					
	top	→ gol	→ gel	→ göl	→ gül	
	pat					

Öğretilen hece veya kelimedeki harflerin yerlerini değiştirmek; bir iki harf eklemek; bir harf çıkarıp bir harf eklemek; kelimeleri tersine çevirmek gibi değişiklikler, müzik ve uygun görüntüler eşliğinde yapılarak, ünlü ve ünsüz harflerden oluşacak yeni hece ve kelimelere geçilmiş olacaktır.

ÖRNEK:

Üzerinde harfler yazılı balonlar uçarak "kart" kelimesini oluşturur. Üzerinde "r" harfi olan balon uçar "kat" hecesi okunur. Lapa lapa karlar yağar, yağın karlarla birlikte "r" yazılı balon geri gelir, "t" harfi kar şeklinde aşağı yağarken onun yerine gelir, "kar" oluşur ve hece okunur. "t" yazılı balon tekrar yerine gelirken, "k" ve "r" yazılı balonlar patlar, "pat" hecesi oluşur.

Hecelerle eşlenecek görüntülerdeki kavramlar öncelikle somut olacak, soyut kavramlara daha sonraki programlarda geçilecektir.

Üç harfli kelimelerden, dört ve beş harfli kelimelere geçilecek; seçilen hece ve kelimelerin bütün ünlü-ünsüz harfleri kapsamalarına dikkat edilecektir.

Sayı, harf, hece ve kelimelerden oluşan program dizileri, çocukların kavramsal düşünme sınırlarını genişletecektir. Öğretim malzemesi olarak kullanılacak kelime bilgi dağarcığı örneğin 5 yaşındaki çocukta 2000'e ulaşmıştır.

Cümleler, kelimelerin pekiştirilmesini ve kavramların öğrenilmesini sağlayacaktır. Anlama ve dinleme yeteneğinin geliştirilmesi için artık kısa öykülere geçilebilir.

5. KAVRAMLAR

a. Cümleler-Öyküler

Programlar boyunca renklerden, şekillerden, nesne, eşya ve hayvanlardan yararlandık.

Renk ögesini vurgulamak ve renklerin adlarını öğretmek için aynı nesnelere yararlanılacaktır.

Bir kavram olarak renkleri tanıtırken kullanılacak hareket ve malzemelerde renk algılama psikolojisi de göz önünde tutulacaktır.

Kırmızı, hareket ve sıcaklık ifade ediyor. Turuncu-sarı öğütme, yeşil ferahlık, mavi sonsuzluk, mor sıkıntı veriyor. Kavramları öğreteceğimiz cümle ve öyküleri resimlemede, renklendirmede bu bulgular dikkate alınacaktır.

Geniş-dar, yüksek-alçak, uzun-kısa kavramları komedi ve eğlence unsurları katılarak verilecektir.

Mevsimler, gündüz, gece, zaman kavramları somut özellikleriyle, stüdyoda hazırlanacak dekorlarda sergilenecektir.

Öykülere geçildiğinde program süresi uzayacaktır. Durağan, hareketli resimler, oyuncaklar, bilgisayar canlandırması ile öyküler zenginleştirilecektir.

Kuklalar öykü anlatımında yer verilecek ilginç düzenlemeler sağlayacak malzemelerdir.

Oyuncularla, stüdyoda veya dış mekanlarda gerçekleştirilecek öyküler kelime dağarcığını artıracak dinleme, anlama ve anlatma yeteneklerini geliştirecektir.

Program dizilerinin ilerleyen bölümlerinde başlangıçtan bu yana kullanılan sayı, şekil, harf, hece, kelime ve kavramlar uygun biçimlerde yinelenecek, çocukların, değişik ortamlarda bunları tanımaları sağlayacaktır.

6. YARIŞMA VE FİNAL

Öğretilen malzemeler biriktikçe televizyon başında izleyici olarak bulunan çocuklar, program kahramanlarıyla yarışacaklardır.

ÖRNEK:

Kahramanlarımızdan biri, merdivenle büyük harf deposunun içine girer. Oradan harf, hece, sayı, şekil ve kelimeleri dışarıya atar. Dışarıda beklemekte olan arkadaşları yüksek sesle okumaya çalışırlar "bir", "üç", "fare", "ev", "kuş" vb. gibi.

Araba ve at yarışları, bir tür rulet, eşini bulma, resmini bulma gibi oyunlar yarışma olarak kullanılabilir.

Program dizisi, yayın dönemi sonunda büyük ve görkemli bir partiyle biter. Bu partiyi yine sonucumuz düzenler. İlk programdan itibaren izleyiciyle tanışan her sayı, harf, şekil, hece, kavram partiye canlandırılmış olarak katılırlar. "Veda Şarkısı" ile program dizisi sona erer.

SONUÇ

Çocuk programlarının yapımı ilgili birimlerce gerçekleştirilir. Bu programların iyi bir nitelikte gerçekleştirilebilmesi için herşeyden önce programcılarının belirli bir özgürlük içinde çalışması gerekir. Böylece daha yaratıcı programlar düzenlemelerine olanak sağlanmış olur. Bu arada çocuk programlarından sorumlu kişilerin yetenekli olması da önemlidir.

Çocuk programcılığında geleceğe yönelik birkaç yıllık uzun süreli planlar olmalıdır. Yaratıcılığın olduğu, olumlu katkılar getiren televizyon dizileri geliştirebilmede hazırlık ve araştırma için zamana ihtiyaç vardır. Bir programın başarı ölçütü çocukların ihtiyaçlarını karşılamak kadar, özgünlük ve yaratıcılıktır da. Yapımcılar bu doğrultuda birşeyler üretmelidirler. Tüm girişimlerinin temelinde çocukları kendilerine özgü nitelikleri olan bireyler olarak görme eğiliminin olması gerekir. Programcılara düşecek en önemli görevlerden bir tanesi, çocuğun yaratıcılığını engellemeyecek türde programlara yönelmeleridir. Bir televizyon programı daha geniş ve daha çok yönlü olmalıdır. Çocuk programı yapımcılarının, anne, baba,

öğretmen, eğitimci, ruhbilimci, hekim, yönetici gibi grupların görüşleriyle uyum içinde ürünler vermesi beklenmektedir. Yapımcı, kendi teknik güçlerine ek olarak, bu gruplardan gelebilecek öneri, eleştiri ve baskıları da değerlendirmelidir. Bilim çevreleriyle yapımcılar, belirli konularda bilgi alışverişi yapmak ve sürekli bir işbirliği yürütmek zorundadırlar.

Aynı şekilde çocuklarla ilgili kurumlardan da yararlanabilirler. Çalışmaları sırasında edindikleri tecrübeleri de kurumlara aktararak buradaki çalışmalarını yönlendirebilirler.

Çocuk gerçeğini tanıyıp, bu gerçeğin ayrıntılarını kavramaya çalışmak suretiyle, buna uygun görsel programların seçim ve yapımı gibi bir takım yükümlülükler söz konusu olduğu zaman, böyle bir sorunun önemli çözüm güçlüklerini birlikte getirdiği açıkça ortadadır.

Özetle televizyon öyküsü çocuk için düşünülmemelidir. Çocukları da çeşitli yaş gruplarına bölerek düşünmelidir. Bu nedenle çocukların gelişim dönemlerine uygun ve ilgi ile izleyebilecekleri konuların içeriği gelişim normlarının ve genel gelişim ilkelerinin rehberliği altında hazırlanmalıdır. Örneğin, çocukların çizdikleri resimlerle ilgili bir program düzenleniyorsa, öncelikle onların hangi yaşlarda neleri çizebilecekleri ve hangi ipuçları ile çizim süreçlerine yardım edilebileceği bilinmelidir.

Çocuk programları geliştirirken, çocuğa doğrularını yanlışları dikte edici değil, ilişkiler üzerine düşünmeye teşvik eden programlar olmasına çalışmak daha yararlı olacaktır.

Çocuk programları yapımında bir diğer önemli nokta da izleyici tepkilerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesidir. Örneğin ülkemizde gerek ana okulları ve gerekse ilkokul programlarının içeriği ve uygulamasında batı dünyasında hızla gelişmekte olan çağdaş araştırma sonuçlarının etkisi yansımamaktadır.

Yayınlanan programların çocuklar üzerindeki kısa ve uzun süreli etkilerini, değişik yaşlardaki çocuklar tarafından nasıl anlaşıldığını ortaya çıkararak ve bu çalışmaların sonuçlarının yapımlarda kullanılmasını istiyorsak, bu konularda araştırmalara girişmek ve yapılan araştırmalardan yararlanmak gerekir. Yayınların başarısını yükseltmek amacıyla izleyici araştırmalarının yanında seminerlerin, gerekli örgüt düzenlemelerinin yapılması, uzman danışma birimlerinden yararlanılması gerekir. Anne-babalar, öğretmenler bile, televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerine örnekler bulabilirler, fakat bu kişilerin gözlemlerini genellemeğe olanağı yoktur. Sonuçların güvenilir olması ve geniş bir çocuk grubunda geçerli olduğunun savunulabilmesi için, veri toplama yönteminin, örneklem seçiminin titizlikle yapılması gerekir.

Özellikle eğitim amacıyla yayınlanan programların, istenilen etkiyi yapıp yapmadığının bilinmesi gerekir. Yapımcılara, bu etkinin derecesi hakkında bir geri bildirim sağlanabilirse, program hazırlama ölçütlerinde ilerleme yolu açılmış olur.

Çocukların içinde buldukları dönemlerin psikolojik özellikleri nedeniyle yayınlardan yetişkinlerden daha fazla etkilenmeleri doğaldır.

Öykü çizgisinin, karakterlerin veya dekorun ima ettikleri, programın çocuklar üzerinde etkileri olarak kabul edilir. Program yapımının bitiminde, program çeşitli şekillerde değerlendirilip ön tepkiler alınmalıdır. Böylece çocuklara ulaştırılacak yayınların ön kontrolü yapılmış ve zararlı olabilecek gibi görünenleri ayıklanmış olur. Her türde yapılan küçük testler veya araştırmalar, deneme gruplarına uygulanır. Deneme grubu, aile ve çocuklardan oluşabilir.

Bu araştırma sonuçları programlarda gözönünde bulundurulmalıdır.

Çocuklara yönelik televizyon programlarında özel bir eğitimsel yöntem izlenmelidir. Çocuk somut düşünmektedir, bu nedenle yayınlarda buna özen gösterilmeli, konular çocuklara iyi seçilmiş örneklerle açıklanmalıdır.

Programlarda sadece konuların önemli ve ilginç olması yetmez, çekiciliği sağlamak için sunuş biçimine ve estetik düzeyine de önem verilmelidir. Yöntem; çocukların severek, kendiliğinden ekran başına geçmesi için eğlendirici ve oyalayıcı olmalıdır.

Bu nedenle müzik, hareket ve dans çocuk programlarında çok önemlidir. Çocuğun yapısında hareket ve müzik olduğu için, bazı mesajları çocuğa en doğal biçimde müzik ile aktarabiliriz.

Çocuk programlarında karakter de önemlidir ve titizlikle seçilir. Karakterle çocuk daha etkin bir dramatik ortama sokulabilir. Çocuk karakterler seçilerek ya da çocuğun yakınlık duyabileceği tipler seçilerek çocukla daha iyi ilişkiler kurulabilir.

Program kim için hazırlanmış, karakterler niye seçilmiş, öykü ne hakkında, program gerekçesi gibi program kimliğini oluşturan tüm unsurların sorumluluğu program yapımcısında toplanır.

Tıp ilminde temel prensip "İlkönce zarar vermeyiniz!" prensibidir. Televizyon bunu çocuk programları için temel prensip olarak benimseyebilir. Bu prensibi bazı hususlarda kararlı davranmakla gerçekleştirilir. Öncelikle programın çocuklar için tasarlanması gerekir. Bunu tasarlayacak kişiler de yaratıcı olmalıdır;

televizyonun çocukları nasıl etkilediğini bilmelidir. Televizyon çocuk program yapımcısının iyi çocuk programları hazırlaması için birtakım kesin ölçütler koyulamaz. Böyle ölçütler listesi hazırlansa bile bu yapımcıları teşvik etmek yerine sadece heveslerini kırabilir. Bunun yanında çocuk program yapımcısı birtakım özelliklere sahip kişi demektir. Görevi çocukların ilgisini çekecek, onlara uygun ve gerekli programlar hazırlamaktır. Hızlı bir çalışma temposu içinde, sürekli olarak yeni ve değişik programlar üretmek zorundadır.

Çocuk programları yapımcısı yaratıcı, kararlı ve duyarlı olmalıdır. Kendisine saygısı ve güveni olmalı, işbirliklerine girebilmeli, işini sevmeli ve iyi çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

- AZİZ, Aysel. "Görsel ve İşitsel Haberleşme Araçlarının Çocuk ve Gençliğe Etkisi". AÜ SBF BYYO Yıllık 1973. Ankara: 1973.
- BARCUS, F. Earle. Images of Life On Children's Television. Printed In the United States of America: Prager Publishers, 1983.
- BAŞARAN, Doç.Dr. İbrahim Ethem. Eğitime Giriş. 5. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara: 1984.
- BAYMUR, Feriha. Genel Psikoloji. 4. Baskı, İnkılap ve Aka, İstanbul: 1978.
- BERK, Nurullah. Resim Bilgisi. Varlık Yayınları, İstanbul: 1964.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. Genel Öğretim Bilgisi. 3. Basım, Binbaşioğlu Yayınevi, Ankara: 1983.
- BRYANT, Jennings, Daniel R. ANDERSON. Children's Understanding of Television. Academic Press, New York: 1983.
- Children's Television Workshop. The Electric Company. 2 nd edition USA: 1971.

- COLE, Luella, John J.B. MORGAN. Cocukluk ve Gençlik Psikolojisi. Çev.: Belkıs Halim VASSAF, MEB, İstanbul: 1984.
- ÇİLENTİ, Doç.Dr. Kâmuran. "Televizyon Programları ve Çocuk", EİTİA TÖEF I. Yayıncılık Semineri 28 Mayıs-1 Haziran 1980.
- ENÇ, Doç.Dr. Mithat-Doç.Dr. Doğan ÇAĞLAR ve Doç.Dr. Yahya ÖZSOY. Özel Eğitime Giriş. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay. No: 95, Ankara: 1985.
- ERKUNT, Nimet. Okulöncesi Eğitimi İle İlgili Uygulamalı Çalışmalar. 2. Baskı, Esin Yayınevi, İstanbul: 1986.
- GATTEGNO, Caleb. Towards A Visual Culture. Avon Books, USA: 1969.
- GINOTT, Dr. Haim G. Siz ve Çocuğunuz. Çev.: Nuran İSKİT-Nurşin GÜNAY, Bozak Matbaası, İstanbul: 1980.
- GÜREL, İnci. "Televizyonun İlkokul Çağındaki Çocuklar Üzerindeki Etkileri", TV'nin Türk Toplumuna Etkileri, Karacan Yayınları, İstanbul: 1977.
- GÜRÜN, O.A. Çocuğumuzu Tanıyalım. İnkılap Yayınevi, İstanbul: 1984.
- HALLORAN, James D. "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri", Televizyonun Etkileri, İstanbul Reklam Yay. No: 28, İstanbul: 1973.

HIMMELWEIT, Hilde T., Television and The Child.

HOLTAMAN, Wayne H. Impact of Educational Television On Young. France: 1981.

HYMES, James L. Birinci, İkinci, Üçüncü Yaşlar. Çev.: Esin Baysal, MEB Ankara: 1964.

----- Dördüncü, Beşinci, Altıncı Yaşlar. Çev.: Esin Baysal, MEB Ankara: 1964.

İNANÇ, Demet Değer. "Kompüterle Canlandırma Film", Sanat Olayı, Sayı: 9, Eylül: 1981.

KANTARCIOĞLU, Selçuk. Anaokulunda Eğitim. MEB, İstanbul: 1984.

----- Anaokullarında Metot ve Öğretim I-II. MEB, İstanbul: 1983.

KAVCAR, Doç.Dr.Cahit-Ferhan OĞUZKAN. Türkçe Öğretimi. Anadolu Üniversitesi Yay. No: 195, Ankara: 1987.

KAYE, Evelyn. The ACT Guide to Children's Television. Revised Edition. Bezcon Press, Boston: 1979.

MILLERSON, Gerald. The Technique of Television Production. 10 tenth Edition. Focal Press. London: 1979.

Milliyet Sanat Dergisi, 15 Eylül 1986, Yeni dizi: 152.

OĞUZKAN, Şükran. Ana okullarında Yaratıcı Dramatizasyon Uygulamaları. Yapa Yayınları, Ankara: 1986.

Okulöncesi Eğitim El Kitabı, İkinci Baskı, Redhouse
Yayınevi, İstanbul: 1980.

PERISIC, Zoran. The Focal Guide to Shooting Animation,
Focal Press, London: 1978.

POLSKY, Richard M. Gettig to Sesame Street Origins of
The Children's Television Workshop, USA: 1974.

Programmes Television for Children Under Seven, Sixth
Ebu Workshop for Producers and Directors of tele-
vision Programmes for Children, Switzerland: 1978.

SAMURÇAY, Doç.Dr. Neriman. "İki Çocuk Oyuyuna İlişkin
İçerik Analizi", Ulusal Kültür. Kültür Bakanlığı
Nisan: 1979.

SAN, Dr. İnci. Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık.
2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
Ankara: 1979.

SARIOĞLU, Güner. "Yapımda Yaratıcı Yaklaşımlar", AÜ SBF
BYYO Yıllık 1974-76. Ankara: 1977.

SNODGRASS, Graeme. Çocuk Bakımı. Çev.: Reha Pınar.
Remzi Kitabevi, Ankara: 1980.

SÜKAN, Zafer. Okulöncesi Etkinlikleri. MEB, İstanbul:
1983.

- TAMER, Yrd.Doç.Dr. Kezban. Televizyonun Özellikleri ve Eğitim Televizyonu. Anadolu Üniversitesi AÖF Yay. Eskişehir: 1984.
- TIFFIN, John, Peter Combes. TV Production for Education Focal Press. London: 1978.
- TRT, TRT Çocuk Yayınları Semineri(26-28 Ekim 1979 Antalya), TRT Genel Müdür Program Yardımcılığı, Program Planlama Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 8, Ankara: 1980.
- TV'de 7 Gong. "Ekrandaki Dinamit" Sayı: 2, 12 Ocak 1987.
- ULCAY, Sema. Okulöncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program, MEB, İstanbul: 1983.
- ÜLGEN, Dr. Gülten-Emel FİDAN. Çocuk Gelişimi. 2. Baskı, MEB, İstanbul: 1984.
- ÜRFİOĞLU, Ayşe. Bebeklik ve Okulöncesi Dönemde Müziğin Gelişimi ve Eğitimi. Yapa Yayınları, İstanbul.
- VASSAF, Gündüz. "Çocuklar ve Sanat, Tanınmadan Sömürü", Varlık Dergisi, Sayı: 919, Nisan: 1984.
- WEBB, Lesley. Çocuk, Aile ve Anaokulu. Çev.: Dolly YAFET, Yapa Yayınları, İstanbul: 1984.
- WINICK, Mariann Pezzella-Judith S. WEHRENBURG. Children and TV II. Washington: 1982.

WINN, Marie. The Plug-In Drug. Seventh Printing, The Viking Press. New York: 1978.

YAKAR, Fahri-Lale GİNGÖK. Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı. Yapa Yayınları. İstanbul.

Ya-pa Okulöncesi Eğitim ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III(1985). Doğu Matbaası, İstanbul

Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri IV(1986). İstanbul: 1986.

YAVUZER, Doç.Dr. Haluk. Çocuk Psikolojisi. 1. Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1984.

YÖRÜKOĞLU, Prof.Dr. Atalay. "Televizyon, Çocuklar ve Saldırganlık", Siddet ve Kitle İletişim Araçları Semineri(1986).